

AAGE HAUKEN

REVOLT I JUDEA

historisk roman

FORORD

Foreliggende historie er en roman fritt fortalt etter våre beste historiske kilder.

Steder og personer er som en regel ekte nok, en del personer er oppdiktet.

God fornøyelse!

Voss julen 2021

aage hauken

INNHALD

KAPITTEL 1 s.1

AD 66

KAPITTEL 2

AD 67

KAPITTEL 3

AD 68

KAPITTEL 4

AD 69

KAPITTEL 5

AD 70

EPILOG

AD 74

KAPITTEL 1

AD 66

1.

VIDUNDERBARNET I JERUSALEM

Landet vårt må være et av verdens minste, det tar bare et par dager på hesteryggen for å nå fra Dan i nord til Ber-Sheeba i syd. Men lengden er ikke det viktigste. Det viktigste er all variasjonen som er der. For langs Jordanelven er det alltid varmt og regnes som ørkenstrøk, høydeavstanden til Jerusalem oppe i fjellene mot vest er over tusen meter. Galilea og Samaria er derimot grønne og frodige, Idumea syd for Jerusalem er igjen ørken. På andre siden av Jordan er det fjell hele veien, like til Libanon. Kysten er pepret med byer, de fleste av dem har en overvekt av grekere, her er fiske og jordbruk i fleng.

Jerusalem er kort sagt grenseland fremfor noe: mellom syd og nord, mellom øst og vest. Her går det over fra jordbruksland til ørken og nomadestrøk - og omvendt. Du ser ikke Jordan fra Jerusalem, men du vet at den ligger rett frem, mellom fjellene i Judea og de i Moab.

Både de hasmoneiske herskerne og kong Herodes hadde gjort landet deres til en uinntagelig festning. Det var mindre militære stasjoner overalt, befestede høyder av gammel dato. Langs Jordandalen kunne du se flere av dem: Alexandrium, Hyrkania, Cypros, og andre. Herodeion lå like syd fra Jerusalem, Masada nede langs Dødehavet, Makairos over i Transjordan. Ingen av nabolandene kunne trenge inn her, heller ikke nabateerne i Petra eller araberne lenger borte. En gammel fiende som Syria var blitt en viktig del av romernes verdensrike, det var også Egypt. I Judea var de derfor godt beskyttet. Den eneste trusselen måtte være romerne selv, de var større og sterkere enn alle de andre til sammen.

Josef ben Mattias stanset i skriveingen og strøk sitt magre skjegg med hånden. Så begynte han å reflektere over Roma og dets stadig voksende verdensrike. Han så klart at det var de som var Guds herskerstav på jorden. Alle smårikene rundt omkring var blitt deres vasallstater, også jødernes rike, det skjedde da de avsatte den siste hasmoneiske herskeren og innsatte Herodes som konge i Jerusalem, han var halvt jøde og halvt idumeer. Han ble utropt i Roma, av selveste Marcus Antonius, men fikk først kontroll over Jerusalem tre år senere. Fra da av var de et lydrike som måtte holde seg inne med romerne, noe Herodes klarte. Et skinn av selvstendighet var alt de hadde, mens Herodes kunne styre landet som han ville. Han rådet over dem alle, fra presteskapet og ned til den alminnelige småbonden.

Josef var født inn i denne tilstanden, han var vant til at slik skulle verden være.

Fra værelset der han satt og skrev i sitt hjem øverst i byen kunne han se ned til templet, til røken som nettopp hadde steget opp fra morgenofringene. Han så tydelig de forskjellige viaduktene som førte inn til tempelplassen, der folk kom og gikk hele dagen. Plattformen hadde Herodes utvidet på alle kanter, unntatt mot øst, der den ble avgrenset av Kedrondalen. Mot syd lå den kongelige søylehallen, et praktverk av et bygg, men den var ikke synlig fra der han satt. De over tyve tusen arbeiderne som hadde reist det nye tempelbygget drev nå og brola byens gater, fornyet veilegemet overalt. Det var tempelskatten som betalte for dette, som med alt mulig annet som byen trengte, for eksempel akveduktene som førte vann inn i byen, særlig til templet.

Jerusalem var en tempelby, intet mindre, en by hvor alle levde for eller av templet, og tempelbyen Jerusalem var hjertet i den lille nasjonen. I tillegg var den en av de best befestede byene i hele denne del av romerriket. Byen hadde flere forsvarsmurer, på alle kanter. De lå utenpå hverandre og ga beboerne en følelse av trygghet og uavhengighet. Tempelbygget med dets mange forgårder hadde Herodes selv fornyet. Det var blitt et av verdens underverk. Forruten å fungere som tempel og senter for alle ofringene, morgen og kveld, var templet også statens sentralbank og

riksarkiv. Jøder verden over betalte skatt til templet, de kom også i store tall til høytidene som ble feiret her, flere ganger i året.

Her var det de øverste prestelige familiene som rådet. De var ikke mange i tallet, men de hadde styringen med hele denne dynamikken, alt som gikk inn til templet av skatter og gaver, og alt som gikk ut i form av velsignelser og renselser. Josef bodde like ved en av de yppersteprestelige boligene, i strøket som lå nær Herodes' palass. Han tilhørte de besittende, eiendomsmagnater og samtidig jødernes adel. Det var disse som nå anstrengte seg til det ytterste for å dempe gemyttene, de som nok en gang var kommet i kok på grunn av romerne, deres vannstyre, grådighet og vilkårlig vold.

Han gjenopptok med ett skrivingen. Etter Herodes' død var hele denne religiøse og politiske balansen blitt satt på prøve. Romerne hadde nå Caesarea Maritima som hovedstad, slik hadde det vært siden de overtok styret etter Herodessønnen Arkelaos, han ble avsatt av delegaten i Syria, han som hadde overoppsyn med den lille jødiske staten og bare svarte for keiseren selv. De to andre sønnene av kong Herodes hersket fortsatt: Antipas i Galilea og Transjordan, Filip i Golan og distriktene der omkring. Kort sagt var romere bare å se i Judea, Samaria og Idumea helt i syd. Etter kong Agrippas korte regjeringstid opphørte denne tredelingen å eksistere, nå var hele landet en romersk provins.

Men romerne var normalt et usynlig nærvær, prokuratoren holdt seg og sine tropper i Caesarea og styrte gjennom templet og presteskapet, det var disse som stadig organiserte alt, etter landets mange og gamle lover. På de store høytidene kom det soldater fra kysten opp til Jerusalem, de bodde normalt i borgen Antonia, hvor det gjerne var en mindre styrke fra før. Andre tok inn i Herodes' palass, der hvor prefekten residerte under opphold i byen, den ene av de to delene av palasset var derfor en militærleir så lenge. Disse soldatene var en blanding av alt som var ekkelt: syrere, arabere, nabateere, en del grekere, kanskje også egyptere, hele kartet igjennom.

Josef ben Mattias la pennen fra seg igjen og strøk noen hår bort fra tinningen. Det var ikke meningen å skrive om landet og de styrende, men føre dagbok over uroen som var i ferd med å bryte ut og som gjorde at han holdt seg hjemme blant sine bøker. Slikt hadde skjedd før og han ventet at bråket ville blåse over også denne gangen.

Han kastet et blikk ut av vinduet, slik han alltid gjorde under tenkepausene. Skyer fra havet kom susende opp mot tempelbyen, men det ble visst ikke regn denne morgenen. Med sine 29 år var han et av de lyseste hodene i presteskapet, kanskje den mest briljante av dem alle. Han ble oppdaget som vidunderbarn allerede som 4-5 åring, gikk tidlig i lære, kunne tale flere sprog, hadde i tur og orden smakt på de filosofiske skolene innen

jødedommen, levde noen år med en eremitt i ørkenstrøkene, men regnet seg nå som fariseer, til tross for at han var prest og strengt tatt skulle hørt til saddukeernes leir.

Det banket på døren inn til studieværelset. Det var hans personlige tjener, Ibrahim, som hadde noe viktig å meddele. Josef lyttet stilltiende og sendte ham tilbake dit han kom fra.

Huset var stort, og her bodde hele familien under samme tak. Han hadde vært gift i mange år og hadde barn. Men de slapp aldri inn i studieværelset. Dette var hans egen verden. Og her hadde han studert og skrevet i årevis. Han samlet på opplysninger fra jødernes lange historie. Men i det siste skjedde det mer enn det hadde gjort på mange år. Og det hadde atskillig med romerne å gjøre, men enda mer disse som forsøkte å riste åket av seg. De visste selvsagt ikke hva de var i ferd med å gjøre. Romas makt var Guds egen. Ingen kunne sette seg opp mot denne uten med den aller største fare for sitt eget og andres liv.

Han grep pennen på ny. Det ble nødvendig å skildre hvorfor alt var gått galt denne gangen og deler av folket reiste seg. Uroen hadde spredt seg til hele byen, lot det til, og til andre byer i landet. I en slik situasjon var det alltid de mest radikale som var pådriverne, mens flertallet var moderate og fredeligsinnne, de mente til forsoning. Selv var han en av dem, men ingen lot til å høre på ham. - Tilbake til fortellingen.

De romerske prefektene fikk en god start på sitt styre i områdene der Arkelaos hadde styrt. Det eneste problembarnet i denne første gruppen på syv, var selvsagt Pontius Pilatus. Under ham ble freden rokket fordi tilliten til romerne ble satt på en alvorlig prøve, grunnet prefektens dårlige styreset. Men det gikk ikke galt, til tross for slike problemer. Det skyldtes at en fjernere slektning av Herodessønnene ble innsatt som konge over hele det gamle riket, en venn av keiser Gaius Caligula. Agrippa ble konge og nøytt stor popularitet. I hans dager ble uavhengighetsdrømmen styrket og en tiltagende nasjonalisme vokste seg sterkere enn på lang tid. Glemte var lydriket de hadde utgjort, den keiserlige provins Judea - nå hadde de en konge på ny. Han påbegynte en tredje bymur mot nord og forfulgte de kristne, en ny filosofisk fløy som hadde oppstått i kjølvannet av henrettelsen av en galileer, Jeshua ben Josef, en hans disipler hevdet stadig var i live.

Men Agrippa døde etter bare tre år som konge og hele hans rike ble nå forvaltet av en ny gruppe romere, prokuratorer, som de nå kaltes. De to siste av disse - Albinus og Florus - hadde ikke vist seg oppgaven verdig, de plyndret, de drepte og fikk folket mot seg. Og folket reagerte, sterkere enn noensinne tidligere. Det hersket nå slik uro i Jerusalem at mange begynte å føle seg utrygge. Presteskapet forsøkte å gå imellom uten større resultat. Og det var denne situasjonen Josef levde med. Nyheter fra byen

kom til ham daglig, levert av forskjellige personer ved inngangen til huset, formidlet videre av den alltid trofaste Ibrahim, han som hadde tjent huset gjennom snart førti år. Opprinnelig var han en slave som Josefus' avdøde far hadde kjøpt på markedet i Antiokia. Og Ibrahim hadde kommet med nyheter som ga ham grunn til uro.

Saken var at opprørerne der nede i folkehavet søkte kontakt med ham, Josef ben Mattias, uten at han slapp dem til, de måtte alltid gå gjennom Ibrahim. Han hadde nettopp bekreftet at en mindre gruppe, sikarer såkalt, hadde oppstått fra en større gruppe, seloter såkalt (velkjente og nidkjære jøder), og pisket opp stemningen. De kaltes sikarer etter den dolken (*sica* på latin) de bar under klærne og som de yndet å plante i brystet på romerske soldater og romervennlige jøder i ubevoktede øyeblikk. Sant å si kunne ingen i Jerusalem føle seg helt trygge lenger. Selv de nidkjære og nasjonalistiske selotene ble moderate i sammenligning med disse sikarene, det var de som hadde startet denne siste uroen. Selv følte han seg langt fra trygg der han satt. Nyhetene fra byen var urovekkende, for å si det mildt. Han kunne se ned til templet fra vinduet. Der steg røken fortsatt opp fra de daglige ofringene, men ikke så ofte som før. Dette siste gjorde ham urolig. Av og til kunne det høres bråk og leven fra gaten utenfor, selv om de bodde i et av byens fredeligste og fornemste strøk.

I sitt studerværelse var Josef omgitt av bokreoler fulle av papyrusruller av alle slag. Her arbeidet han på et verk om jødernes historie mens huset var stengt og tjenere passet alle inngangene. De av dem som måtte ut og proviantere hver dag, kom fort tilbake. Ibrahim hadde fått streng ordre om ikke å gå ut under noen omstendigheter. Mor forlot ikke huset i det hele tatt, hans yngre brødre hadde de sendt ut på landet, nordover, i retning Samaria. Den regjerende prokuratoren, Gessius Florus, den mest forhatte de noensinne hadde hatt, holdt seg ned ved kysten, i Caesarea, og fulgte utviklingen i Jerusalem med stigende spenning. Det hadde han grunn til, for det var hans skyld at tingene hadde tilspisset seg.

Josef gjespet - luften fra havet bar nok på fuktige skyer likevel. Solen hadde trukket seg tilbake så lenge. Han merket ikke at det var begynt å regne ute. Men han fortsatte å skrive, raskere og raskere løp pennen. Så kom Ibrahim inn på nytt, uten å banke denne gangen. Han så svært oppskaket ut. Nyheter og beskjeder rant ut av ham lik en foss. Han var nær ved å miste selvkontrollen.

- Sett deg her, Ibrahim, ro deg ned. Hva er det som skjer?

Han tok den gamles hender i et forsøk på å få kontakt med de fornuftige sidene ved ham, de var solide nok, det visste han av lang tids erfaring.

- Alt er et eneste rot!

- Fortell!

- De har forskanset seg i Templet ... de har innstilt ofringene for keiserne ... nå driver de og brenner gjeldsarkivene og setter fyr på bygningen der disse er oppbevart ... de har drept alle soldatene i Antoniaborgen like ved ... de er på vei til kongepalasset for å ta det i besittelse ...

- Der skal de møte motstand, kommenterte Josefus. - Og Florus?

- Han holder seg i Caesarea ...

- Er noen av det høyere presteskapet blitt skadet?

- Jada, flere er drept, de som gikk ned dit for å tale opprørene til rette.

- Fortsett!

Josefus hadde reist seg fra skrivebordet og gikk nervøst frem og tilbake på gulvet mens Ibrahim fortsatte.

- Menahen, din gamle venn fra skoledagene, har tatt med seg en flokk og dratt ned til Masada. Der skal de ha drept den romerske kontingenten og tatt med seg alt de kom over av våpen før de dro hjem igjen til Jerusalem.

- Og i palasset?

- Der slo de i hjel alle romerske soldater de kom over, og noen av yppersteprestene som hadde søkt tilflukt der!

- Hvem da?

- Annas og Hiskia - de ble myrdet i forøket på å rømme via en av vannkanalene ... de romerske soldatene som hadde søkt tilflukt i palassetts citadell og tårnene der ble lovet fritt leide, men da de overga seg og kom ut, ble de meiet ned.

- Og Menahen?

- Hans bror Eleasar har vendt seg mot ham for å stanse opprøret. Menahen flyktet opp hit et sted, men de fant ham og torturerte ham i hjel. Eleasar er den sterke mann nå.

- Er det mer jeg bør vite?

- Det er antijødiske progromer over hele regionen, i alle de hedenske byene ... der dreper de våre som var de udyr. Fra Antiokia til Alexandria går det sport i å drepe våre troende ... I de store greske byene går det ikke bedre ... i Filadelfia, Gerasa, Pella, Skytopolis, Gadara, Hippos og alle kystbyene ... vi er blitt fritt vilt overalt!

Josef ble med ett blek, han la skrivesakene fra seg. Dette var mye verre enn noe han hadde forutsett. Skulle han gå ned til templet? Der kunne han kanskje forsøke å tale folket til fornuft. Han var både ansett og respektert, til tross for sin unge år. Men Ibrahim ville ille la ham gå.

- Du risikerer bare å bli drept selv!

- Da må vi avvente romernes reaksjon ...

- Den kommer uansett!

Og samme kveld fikk han nye beskjeder: Gessius Florus og kong Agrippa av Kalkis var dratt til legaten i Syria, Cestius Gallus, for å be om hjelp. Med noen av tropper var han nå på vei langs kysten og dro inn i landet fra Antipatris. Derfra ville han ta Jerusalem og slå ned opprøret en gang for alle.

Så ble det ikke flere avbrudd i skrivingen hans på noen døgn. Forresten, han fikk post fra sønnene oppe i nord, hvor alt var stille og de kunne vie seg sine studier uforstyrret. Hans gamle mor hadde han bedt noen av tjenerne følge med ut på landet, til slektninger i vest. Han hadde til og med sendt Ibrahim ned til et av markedene i byen for å kjøpe mer papyrus til skrivingen hans.

Men så tilspisset tingene seg.

For noen dager senere fikk Josef vite at legaten i Syria, Cestius Gallus, hadde tatt seg inn i byen, men hadde gitt opp ved synet av de nye forsvarsverkene som opprørerne hadde latt reise inne i byen - det var ikke råd å komme seg frem lenger, og de som prøvde kom aldri tilbake. Han trengte forsterkninger, så mye var sikkert, og trakk seg derfor tilbake til Beth-Horon utenfor byen. Han lot det meste av troppene sine bli værende der mens han selv hastet videre mot kysten, til Caesarea først og deretter

til Antipatris. Mens han var på flukt innhentet opprørerne troppene han hadde etterlatt og slaktet dem alle. Cestius sendte så en rapport til keiser Nero og la skylden for opprøret på Florus. Han forsvant nå ut av billedet - kanskje fortsatte han til Roma? Hvordan det gikk med ham hadde ingen fått vite. Det eneste sikre var at Nero ikke likte krig, tvert imot så han seg selv som en fredens due, følgelig lå Florus svakt an.

Josef hadde vært i Roma to år tidligere, han kom akkurat i forkjøpet av den store brannen. Der hadde han fullført en oppgave som ledelsen i Jerusalem hadde pålagt ham: å be for noen prester som var blitt anklaget for noe de ikke hadde gjort. Det var imidlertid ikke hans påfallende dyktighet som hadde vært det viktigste denne gangen. Tvert imot var han blitt bitt av en basill som best kunne kalles "Roma". Den unge presten var blitt overveldet av alt han så og opplevde i rikshovedstaden. Det dreide seg om en religiøs omveltning når alt kom til alt. Hans Gud hadde måttet vike for Roma - en ny gud som hadde slått opp sitt tabernakel i hans indre.

Selvsagt kunne han ikke åpenbare dette for sine nærmeste og kjæreste hjemme, der var forholdet til romerne anstrengt. Men han opplevde ikke lenger det romerske nærværet i Judea på samme måte som de andre. Han hadde båret på hemmeligheten i to år nå, og den hadde skapt et press i hans indre som fikk utløp i en utypisk og underlig oppførsel, uten at han orket å huske det alt sammen nå. Han hadde i stillhet skjendet både unge kvinner

og menn for å få utløp for presset i hans indre - noe hadde det hjulpet. Dette skjedde om natten da han kunne ferdes uten vakter.

Mest av alt ville han gå ned til templet og tale opprørslederne til rette, hele bunten. Men han turde ikke slik som situasjonen lå an. Om han forkynte Roma for dem, ville de ta ham for en forræder.

Men et par dager senere vågde han seg ut i byen, en dag det regnet og han uten å vekke mistanke kunne trekke hetten på kappen over hodet så ingen så hvem han var. Han tok beneste veien til viadukten som førte forbi det gamle hasmoneerpalasset og Tyropoiondalen og rett inn til en av de store tempelportene. De ble han stanset og kroppvisitert - og fikk fortsette. Han hadde så mange navn på viktige personer å vise for seg at ingen mistenkte ham for noe uredelig.

På tempelplassen var det stappfullt av mennesker, og alle virket opphisset. Det stemte at de hadde innstilt ofringene for keiserne - noe som var ensbetydende med en krigserklæring. De hadde også brutt statens makt ved å tilintetgjøre gjeldsarkivet og svi av magasinet der de ble oppbevart. Han ble ganske oppgitt ved synet av alle sine landsmenn som hadde søkt hit med opprørske hensikter. De mange og følte seg i øyeblikket sterke, frie og uovervinnelige. - Men hvor lenge ville det vare?

Nå ville han bruke alle sine krefter for å overtale lederne til å avvikle hele oppstanden. De holdt visst til inne i templet et sted. For å nå dit måtte han bevege seg inn de store portene fra øst, de var sikkert åpne.

Det var de, og da han kom inn i kvinnenens forgår, ble han gjenkjent med det samme.

- Josef ben Mattias! Kom hit! Her var altså situasjonen en annen enn den han hadde innbilt seg hjemme - det var han som ble forsøkt overtalt, ikke omvendt.

De hadde mye på ham, viste det seg. Og det var ikke av den private og litt besudlete arten. De ville vite alt om hans besøk i Roma - om hva han hadde lært der, om dette "dyret" som de kalte byen. Det hjalp ikke hva han sa - de mistenkte ham for å ha fått Roma på hjernen. Den best egnete medisinen mot dette var å sette ham til å lede et opprør i nord, intet mindre, en løsning som ville lære ham sannheten om romerne.

- Du kjenner deres strategier, deres taktikker, deres våpen. Du har merket deg det alt sammen! Du vet nøyaktig hva de tenker og føler!

- Hvordan var Nero - traff du ikke ham?

- Nei - bare hans hustru ...

- Poppaea Sabina?

Han nikket frem et svar. Så gjenga han samtalen med henne.

- Men din klage førte jo frem?!

- Ja - så vidt jeg vet ... de tre ble frikjent!

Samtalen var slutt - fra nå av kommanderte de. Og han kom hjem som en ganske annen enn den han hadde vært tidligere på dagen.

2.

NYE JØDER

De kristustroende i Jerusalem kalte seg messianske jøder, noe de andre lot til å akseptere, skjønt ikke alle. For deres lille skare hadde lidd et fryktelig nederlag da kong Agrippa henrettet Jakob, Herrens bror. Sebedeussønnen Jakob, bror til Johannes, hadde lidd samme skjebne da ypperstepresten rådet i pausen mellom to prokuratorer. Tidligere var Peter og Johannes blitt kastet i fengsel, men ble fridd ut igjen på mirakuløst vis og fortsatte å forkynne og helbrede. Så kom turen til diakonen Stefanus, han ble stenet av hopen i en spontan lynsjing. Fariseeren Saulus drev med Rådets velsignelse og forfulgte dem alle for å kaste dem i fengsel.

Det var i begynnelsen, nå var det andre tider og andre prøvelser som ventet dem.

Det hersket stor uro i byen. Etter at disse fanatikerne hadde reist seg mot

romerne, og særlig etter slaget ved Beth-Horon, ble de bare flere og flere. De tok templet i besittelse og det var vanskelig for disiplene å virke der. Flere av apostlene hadde dratt nordover til Galilea, men der spredte opprøret seg med lynets hastighet, og de skyndte seg tilbake til brødrene i Jerusalem. Nå ventet de på tegn fra det høye på hva de skulle gjøre. De moderate og fredselskende utgjorde flertallet i byen, som alltid under slike konflikter, men ikke alle ville høre på dem. Slett ikke.

De kristne møttes om kvelden og natten, ingen av dem gikk omkring som før.

Etter kong Agrippas tid var det som om alle visste hvem de var. De ble ikke lenger regnet som gode jøder - de bekjente seg til en falsk konge, en som var blitt henrettet under Pilatus. Da kalte ham "Guds Sønn", noe som jo var en ekte kongetittel. Men de var ikke opprørere av den grunn. Ingen visste helt hvor de hadde dem lenger. De vokste i tall, het det seg, men dette var ikke en fordel, ikke under de rådende omstendigheter.

Menigheten i Jerusalem var kommet mellom barken og veden, lot det til.

3.

EN NY JOHANNES

Johannes, disippelen som Jesus elsket, hadde tatt Jesu mor hjem til seg og der møttes mange av de troende, til bønn og brødsbrytelsen. Men han hadde Miriam å tenke på og var mest av alt inntilt på å forlate byen. Han prøvde også å overtale de andre til å gjøre det samme. Men kjærligheten til templet holdt dem tilbake. De håpet at oppstanden ville blåse over og at alt ville bli som før.

- Dere ser hvor dette fører hen, romerne kommer til å straffe oss for massakren ved Beth-Horon! Johannes prøvde å resonnerer med de andre.

- Ja, men da vil de bare ta de skyldige, de som sto bak nedslaktningen av soldatene.

- Nei, det har vi ingen garanti for! Opprørerne vinner nye tilhengere hver dag, de har dessuten forskanset seg i templet. Vårt hellige sted er vanhelliget! Ingen prester kan fungere der som før, bare noen få.

- Vi må ikke gi opp håpet, vi kan ikke overlate byen og helligdommen til denne pøbelen!

- Det kan vi bli nødt til - Johannes så fortvilet ut, ikke minst med tanke på Miriam. Hun hadde ikke sagt et ord under hele denne ordvekslingen.

- Vi venter og ser! Ingen må bevege seg ut etter mørkets fembrudd. Det er tryggest å gjøre nødvendige ærender tidlig om morgenen. Ingen må gå alene, vi må holde sammen i mindre grupper. Vi må unngå å bruke templet så lenge, stedet der Mesteren deres hadde undervist.

- Så lenge ...

Johannes så bekymret på dem der de satt. Han hadde vært vert for apostler og disipler under det siste måltidet sammen med Jeshua - det hadde funnet sted akkurat der de satt nå. Da levde hans foreldre fortsatt, nå hadde han det store huset for seg selv. Men han delte det med sine yngre brødre, Pinhas og Ragueel. De var også begynt å bekymre seg. De fulgte alltid Miriam når hun skulle ut i et eller annet ærende. Av og til hadde de fått besøk av kvinnene som hadde fulgt Jeshua fra Galilea: Salome, Susanna, Johanna, Maria fra Magdala og de andre. De kom alltid til høytidene. Men nå holdt de seg vel i Galilea i den tro at det var trygt og sikkert der. Men det var de ikke, Johannes hadde fått høre at opprørerne i Jerusalem hadde sent folk nordover for å mobilisere mot romerne. Og ville romerne ta Jerusalem, kom de til å ta Galilea først. Galileerne var kjent som mer krigerske og gjenstridige enn deres landsmenn i syd.

Da de andre var gått, ble Johannes og Miriam sittende tilbake og diskutere situasjonen. Det fantes jødiske kolonier overalt der ute i den greske og romerske verdenen. De ville sikkert kunne finne et hjem hos dem, dersom

det ble for farlig her i Jerusalem. Miriam var klok, og alltid ettertenksom. Hun så like ungdommelig og vakker ut som de først møttes for over tredve år siden. Selv etter korsets mareritt var hun ikke blitt eldre å se til, skjønt det hadde vært en enorm påkjenning å se sønnen dø på en slik måte.

Johannes hadde ikke lidd mindre, det var sikkert, men han hadde vært ung den gangen og tålte mer. Likevel, å se ham han elsket henge der på treet, hadde tatt på. Håndleddene hadde de naglet til korset, hælene likeså. Føttene han så ofte hadde vasket etter en lang dags marsj, var bare en blodig klump å se til. Brystkassen, den han så ofte hadde hvilt mot under søvn, hadde samlet opp alt blodet fra hendene. I siden hadde de gjennomboret ham med et spyd.

Han hadde ikke vært med da de tok ham ned fra korset, det var det Josef fra Arimatea og Nikodemus som gjorde, mens noen av kvinnene så på. Så hadde de lagt Jeshua i en grav som Josef hadde latt hugge ut nær bymuren. Kvinnene ble med dem og merket seg stedet. Det var Magdalena som hadde kommet løpende inn i til byen og fortalt dem at Herrens legeme var stjålet - graven var tom. Selv hadde han, med Peter tett i hælene, løpt ut for å se. Ganske riktig - graven var tom, bortsett fra likklærne som lå igjen der inne. Det var først i dagene deretter at de hadde fått se ham, lys levende, akkurat som Magdalena hadde fortalt.

Troen på en Jeshua oppstanden fra de døde hadde spredt seg ut over landegrensene. De hadde mottatt mange troende i Jerusalem, fra mange land, både jøder og hedninger. Nå kunne slike kontakter bli nyttige...

3.

TO BRØDRE

Rafael og Andreas var fra Bethsaida, lik flere av apostlene hadde vært det. De var offisielt brødre, men den yngste, Andreas, var adoptert da foreldrene døde tidlig fra ham. Han var enebarn. Nå var han adoptivbarn i Rafaels familie, den var tallrik og velstående. De hørte til de kristne i byen og kjente godt til alle de byene hvor Jeshua hadde virket. Kapernaum og Korazin lå like ved, Kana og Nasaret litt innover i landet, Magdala og Tiberias lenger nede langs sjøen. Rafael følte alltid et ansvar for sin yngre bror, han med det krøllete og kullsvarte håret, så svart at det gikk over i blått. Han var også en del mørkere i huden, en av foreldre kom kanskje fra Nabatea eller nede fra Idumea. Rafael var høyere av vekst, tynn i håret og med en tidlig isse. Han var spenstig og sprek nok, men lillebroren var raskere og sterkere. De hadde arbeidet på foreldrenes gård

utenfor bymurene og drev også med fiske, mye fiske. De var raskt vokst sammen til en person, som folk kalte det, de var uadskillelige og arbeidet alltid sammen. Ingen av dem orket å være uten den andre, selv ikke for en kort stund. De overnattet på samme værelse hvor de hadde hver sin seng. Men ikke før hadde Rafael sovnet, før Andreas kom og la seg tett inntil ryggen hans og la venstre arm rundt ham. Andreas var ikke alene lenger, han hadde fått en bror som tok seg av ham. Begge sov de tungt og var alltid uthvilt og opplagt da de våknet.

I Bethsaida bodde det mange grekere, men de to folkegruppene levde side ved side i fred og fordragelighet. Det var inntil det kom rykter til byen om det som skjedde i syd, i Jerusalem. Da begynte de å se hverandre med nytt blikk. For folk fra hovedstaden var kommet nordover, til Galilea, og hadde tatt til med å agitere for løsrivelse fra romerne. Dette hadde aldri hendt før. Det het seg at i byene rundt om var unge menn begynt å samle seg våpen. Slikt snakket de om i pausene under arbeidet.

Foreløpig var alt rolig - men ikke på samme måten som før. Hvis bråket i syd forplantet seg til byene i nord var tiden kanskje kommet for å dra bort. Var det tryggere i noen av de greske byene, tro?

- Jeg drar hvis du dra! Andreas så strengt inn i øynene til Rafael.
- Vent og se, lille bror.
- Hva med Hippos?

- Der er det nesten ingen jøder ...

- Hva med Filadelfia?

- Jeg vet ikke engang hvor det er!

- Gadara ...?

- Nå slapper vi av, lille bror ... Rafael rusket i det store og buskete håret til Andreas. Betsaida er trolig det tryggeste stedet på jorden for oss begge. Bråkmakere kommer ikke her. - Kom, så drar vi ut og fisker!

Da de spiste kvelds hjemme hos Rafael kom det inn alarmerende nyheter om at hele Galilea var blitt bitt av denne frihetsideen fra Jerusalem. Nå hadde de i syd sendt opp hit en av deres egne - en Josef ben Mattias - til å organisere et opprør i Galilea, intet mindre.

Andreas grep hånden til Rafael og så på ham med store øyne:

- Du tror da ikke på dette?

- Det er ikke umulig - vi må se i morgen.

Men dagen etter bragte bare flere nyheter av samme slaget. De dro likevel ut og fisket da kvelden kom. De kunne tydelig se over til den andre bredden og til byene der. Der var det lys i alle vinduer.

4.

GAMLE VENNER

De hadde møttes hos Josef av Arimatea. Nikodemus likte ikke å være alene hjemme med tjenerne, han var nylig blitt enkemann, en stand Josef hadde levd i gjennom mange og lange år. Men urolighetene i byen førte dem sammen denne kvelden. Tidligere hadde de møttes i det høye råd, eller i templet. Denne gangen var det tale om en privat visitt.

Josef hadde et hus ikke langt fra yppersteprestenes, syd for kongepalasset, Nikodemus bodde lenger borte. De nippet til vinen og forsynte seg sparsomt av frukten på bordet foran dem. Samtalen dreide seg om gamle dager, og de grufulle minner de delte fra dagen da Jeshua døde. Begge hadde de hatt stor tillit til ham, begge hadde lidd mye under henrettelsen, begge hadde trengt lang tid på å fordøye det som var skjedd. For tilliten til yppersteprestene, og romerne for den saks skyld, ble aldri den samme igjen.

- La du merke til naglene de brukte for å feste ham til korsbjelken øverst?

- De var lange ...

- Og rustne av blod - de var helt sikkert blitt brukt på andre føre ... mange andre ...

- Gjennom hælene hadde de bare brukt en nagle ... den var altfor lang til å kunne kalles spiker ...

- Han hadde mistet mye blod ...

- På grunn av piskingen!

- Pilatus hadde forsøkt å vekke jødernes medynk på denne måten - helt forgjeves!

De ble sittende og smake på vinen.

- Hvor kommer denne fra?

- Arimatea - jeg har vinmarker der, de har vært i min familie bestandig.

- Og denne Simon av Kyrene - har du sett noe til ham siden? Soldatene stanset ham på veien og tvang ham til å bære korsbjelken, den romerne kaller patibulum ... Jeshua bar den bare et kort stykke selv: ut byporten nord for palasset ...

- Nei, har aldri sett ham igjen, men husker ham godt.

Begge var gamle nå, og vel forsonet med tanken på døden. Deres levedager var godt over sytti år, de kunne når som helst bli kalt hjem til faderhuset, som Nikodemus kalte det.

- Husker du hvordan han støttet seg på føttene for å lette trykket på armleddene der han hang?

- Svært godt - jeg ser ham for meg hver dag ...

- Og så ble det for smertefullt - og han støttet seg igjen på naglene øverst for å minske presset på føttene ...

- Pustet han raskere og raskere - husker du?

- Ja - det gikk litt raskere hver gang.

- Fløt blodet hele tiden?

- Nei - han blødde lite mot slutten.

- Var det derfor han døde så raskt?

- Du mener alt blodtapet etter piskingen?

- Helt sikkert ...

- Og hvis de hadde gitt ham noe å sitte på?

- Da kunne han ha hengt der lenge.

- Men det var helgaften, romerne hadde liten tid på seg. Om noen timer begynte sabbaten ...

- De ville ikke gi ham så mye som et lendeklede ...

- Jeg ga ham mitt ...

Nå kunne de tydelig høre bråk utenfra et sted - pøbelen kom da ikke deres vei? De hadde jo gjort seg ferdig i palasset og var vendt tilbake til templet.

Med ett kom en av tjenerne inn, han så opprømt ut.

- Hva er det Jonatan?

- Pøbelen romsterer utenfor.

- Har vi lukket alle dører og satt skodder for vinduene?

- For lengst!

- Har tjenerne fått våpen?

- Alle sammen!

- Du også?

- Ja, her er det! Han trakk kappen litt tilbake og viste sverdet som hang fra beltet.

Nå dundret det på ytterdøren.

- Ikke gå ut - husk vi er ikke hjemme!

Så forsvant den unge.

De forsynte seg igjen av fikener, dadler og andre av bordets fristelser.

Husker du tittelen som Pilatus lot henge øverst - Jesus fra Nasaret, jødernes konge?

- Husker? - Jeg tok vare på den, har den liggende på et sted ingen vet om.

- Her i huset?+

- Mmmm ...

- Får jeg se den?

- Jada - bli med meg!

Nikodemus grep ivrig stokken og reiste seg fra stolen. Så diltet han etter sin gamle venn bort til et hjørne av det store værelset, ned en trapp, inn i et nytt og mindre rom, og bort til et skap.

Josef fumlet litt med nøkkelen før han fikk åpnet døren.

- Tør du virkelig ha den liggende her?

- Vent og se!

Så fikk Josef l+øsnet en hylle øverst. Bak denne var det en liten åpning inn til veggen.

- Der! Ser du?

Nikodemus var stum av forbauselse. Rett foran øynene sine så han innskriften fra korset, akkurat den han hadde sett på Golgata. Han fikk holde den i hendene. Hullet fra naglen øverst var tydelig å se.

Nå skjedde noe ovenpå.

- Kom, vi må opp igjen! Og med en rask bevegelse plasserte Josef trestykket tilbake i nisjen i veggen, satte hyllen på plass, lukket dørene og vred om nøkkelen. De skyn+de seg mot trappen og hjalp hverandre opp alle trinnene.

Inne i salongen øverst var det ingen å se, men døren sto på gløtt.

- Vent litt! Josef gikk bort for å se. Ingen sto utenfor. Men lyder fra gaten tydet på uro i bydelen der de befant seg. Han lukket døren og bød Nikodemus sette seg på ny.

- Forsyn deg, Nikodemus ... her er rikelig.

- Husker du da de ga ham eddik å drikke?

- Ja, han ropte "jeg tørster".

- Straks slappet han av - han ropte noe og hodet falt forover. Da var det hele over. På de to andre måtte de knuse benene med en slegge så de ble kvalt ganske raskt.

- Så gikk du til Pilatus og ba om å få liket ...

- Men først hilste vi på Miriam, moren, og denne disippelen som sto der og som vi ikke hadde sett før.

- Han var meget vakker - men han hadde grått så mye at øynene hadde svulmet opp.

- Miriam var derimot fattet ... Da jeg kom tilbake etter besøket hos Pilatus var de borte begge to. Det sto noen andre kvinner der og fulgte oss med øynene, dialekten deres sa meg at de også var galileere. Men så mye sa de ikke, de gråt for det meste. De var der fortsatt da jeg kom tilbake.

- Så fikk du soldatene til å ta ham ned?

- Ja - de ville se dokumentet fra Pilatus før de gjorde dette ... De satte en stige opp mot korset, trakk ut naglen nederst - dernest de to på tverrbjelken. Så heiste vi ham ned i et klede som jeg hadde med meg.

- Han var ikke til å kjen+ne igjen ...

- Blodig og fæl ...

- Jeg lukket øynene hans - de ville ikke først, og for siste gang så jeg dette blikket som jeg aldri kan glemme ...

- Ikke jeg heller ...

- Det mørknet fort ...

- Vi rakk ikke å vaske ham ren for blod og smuss ... håret fikk jeg samlet i nakken - det var vått av svette.

- Luktet han dårlig?

- Nei, pussig at du nevner det ... han luktet søtt ...

- Galle med eddik - er ikke det bedøvende?
- Sterkt, det fremskyndet nok slutten ...
- Så du hvor de hadde pisket ham?
- På ryggen, lårene og leggene ... der var mye størknet blod.
- Hvor lenge hang han der i alt?
- 2-3 timer, maksimum.
- Josef - er det sant at jødene protesterte mot innskriften til Pilatus?
- Jada, min venn - og senere har jeg holdt meg borte fra deres møter ...

Hva med deg?

- Samme her ...

Så la du ham i et stort linklede som du kjøpte på veien tilbake til Golgata?

- Ja - det fineste jeg kunne finne ... la det over og under ham, med hendene foldet over underlivet, surret ham deretter i linrullene som jeg også rakk å få med meg ...

- Hva sa soldatene til alt dette?

- De var likeglade. Da de hadde knust benene på de to andre som hang der, satt de bare og ventet på at de skulle dø - de ble kvalt en stund senere ... hadde ikke støtte for foten lenger, hang og slang i løse luften...

- Vi bar ham til graven sammen - husker du?

- Jada - og disse kvinnene fulgte med for å se hvor vi la ham. Det var jo like ved.

- Var graven tiltenkt deg selv?

- Og sønnen min, David, +og tjenerne mine ...

Nikodemus ble med ett tankefull.

- Hvor er David blitt av? Han stappet en ny fiken i munnen, vel vitende om at disse ga ham luft i magen - men det var de beste han hadde smakt på evigheter.

- Kommer disse også fra Arimatea?

- Jada, alt her kommer derfra.

Med ett sto Jonatan i døråpningen ut til hallen. Han så enda mer opprømt ut enn sist.

- Disse pøblene herjer vilt i byen - ingen er trygge!

- Må vi søke tilflukt? Nikodemus så på sin gamle venn.

- Hvor da? Vi fortsetter her så lenge, så får vi se - ingen av oss er jo i stand til å løpe eller skynde seg! Josef brukte også en stokk for foten, han hadde

ofte klaget over gikten. Nå så han forbi Nikodemus med store øyne - han så en som hadde kommet seg inn i huset, med nøkkel i all sannsynlighet.

- David! Hva gjør du her?

Guttungen var blitt til en fullvoksen mann siden Nikodemus hadde sett ham sist. Men da var han ikke bevæpnet.

- Jeg kommer til å ta farvel!

- Hvorfor det?

- Jeg skal bli med Josef ben Mattias til Galilea og organisere våre styrker der!

- Er du også med på denne galskapen?!

- Vi skal slåss for landet vårt - Josef er vår leder i nord.

Nikodemus kjente den unge presten.

- Men hva er det som er gått av ham? Han er da en intelligent og fornuftig mann?+

- Vet ikke helt - Eleaser og de andre nede i templet kalte på ham - og han kom. De hadde kunnskap om ben Mattias som de presset ham med ... kvinner eller gutter ... eller hans gode forhold til romerne ... ingen vet. Han fikk to døgn til å gjøre seg klar. Vi drar sammen i morgen tidlig.

- Herregud!

- Vet du hva du gjør?

- Jada, far. Romerne er bare dødelige mennesker, de som alle oss andre.

Husk hvordan det gikk i Bet-Horon! Ingen overlevende - samme i Antonia og i palasset.

J+osef hadde reist seg nå - han så svært oppskaket ut.

- Jeg har bare en sønn - de andre døde som små!

- Det vet jeg - men nå er det nasjonen som kaller!

- Det gjør ikke jeg!

I all hast ga han faren en omfavnelse og sa "på gjensyn"! Han strøk på dør uten å hilse på Nikodemus.

- Unge menn ... sukket Josef.

Nikodemus kom i det samme på noe han hadde ment å spørre om flere ganger, men det var blitt borte for ham:

- Den unge mannen sammen med Miriam - vet du hvem har var?

- En ung prest av meget god familie - jeg kjente foreldrene. Han tok Miriam hjem til seg, hun bor der visst fortsatt ... ikke så langt herfra.

- Hva heter han?

- Johanaan - Johannes.

Dette sa ikke Nikodemus stort, det var så mange med dette navnet.

Det ble stille igjen.

- Drikk litt vin, Josef, det vil roe deg.

- Takk, gamle venn!

Nikodemus kunne ikke motstå enda noen ferske fikener - godt at han bodde alene.

- Tror du på denne historien om at graven var tom da de kom for å salve legemet?

- Det later så til - jeg gikk jo bort for å se selv. Ikke spor av ham!

- Men de sier at han er oppstått fra de døde og har vist seg for flere av dem!

- Den kjøper jeg ikke - dette sier de for å lage litt religiøs mystikk rundt hans person. Rådsherrene stjal ham nok for at graven ikke skal bli en slags helligdom for disiplene hans. Ingen vet hvor de plasserte ham ...

- Jeg vet sannelig ikke. Du ser, disiplene hans fortsatte å møtes, særlig i templet, der Jeshua selv hadde undervist. De ble flere i tallet, til sist var de så mange at kong Agrippa henrettet noen av dem, for å behage de høye herrer ... Men bevegelsen lever videre. De tror ikke på dette opprøret ... ikke de heller ...

- Og denne Johanaan, han som tok til seg Jesu mor?

- Vet ikke - vi kan spørre Jonatan, han kjenner alle i strøket.

Jo+sef ringte med en liten bjelle og Jonatan kom like etter.

Han forklarte raskt hva saken gjaldt - kjente han denne Johanaan?

Det gjorde han. Han hadde mor til Jeshua boende hos seg, slik han hadde fått beskjed om. Hun het visst Miriam.

- Kunne du i morgen den dag gå bort til ham og be ham komme hit - jeg har noe jeg må snakke med ham om.

- Tror det er for sent. Da uroen i byen tiltok, dro han med Miriam ned til kysten for å dra til utlandet.

- Hvordan vet du dette?

- Jeg kjenner alle tjenerne i strøket, herre.

- Når dro de?

- For et par dagen siden - etter det som skjedde ved Beth-Horon ...

- Hva annet vet du om ham?

- Han skal ha vært Jeshuas nære venn, en slags yndlingdisippel, intet mindre. +Men ingen later til å kunne bekrefte dette ...

Josef så på Nikodemus:

- Har du hørt noe om dette?

- Ja og nei - jeg så dem sammen i templet en gang da alle de andre var gått og portene skulle stenges. En jeg kjenner hevder at de kysset hverandre lenge og inderlig ...

- Tøv og tøys - sier du at jeg begravde en gutteskjender og kastet bort store mengder penger på parfymer og urter under begravelsen?!

- Jeg påstår ingenting - men han som så det sverger at det er sant.

Jon+atan sto og så blygt ned mot sandalene på foten.

- Jonatan - hva vet du?!

- Ingenting, herre ... Han turde ikke si at det var han som hadde sett dem.

Dette var visst nok for en dag. Nikodemus takket sin gamle venn for gjestfriheten og bød god natt, Jonatan fulgte ham til døren og støttet hans gamle føtter. Så rakte han ham stokken - og Nikodemus ble borte i kveldsmørket.

Han var knapt kommet til sin egen gate da han hørte bråk på ny. - Hva var dette?

Der kom de - en flokk yngre villmenn med sverd og stokker.

- Hvor skal du så sent, bestefar, ropte de til ham.

- Hjem, svarte han tørt.

- Får+ ikke vi følge deg?

- Nei!

- Hvorfor det?

- Pass deres egne saker!

- Det kan du selv gjøre..

Nå trengte de seg inn på ham, rev og slet i klærne hans, gjennomførte alle lommene. Der fant de bare små mynter.

- Hold opp! ropte Nikodemus mens han slo rundt seg med staven.

Det skulle han ikke ha gjort.

Neste morgen ble han funnet halvnaken og forslått på veien.

+

KAPITTEL 2

AD 67

1.

GALILEA

Galilea er frodig og fruktbart, overbefolket og pepret med småbyer og landsbyer. Landskapet ligger mellom Syria mot nord, de greske byene kalt Dekapolis i øst, Samaria mot syd, og kystbyene Tyros og Sidon i vest. Man taler alltid om Øvre eller Nedre Galilea. Den øvre delen ligger i et ragget fjellandskap med sterkt befestede byer, grunnet grensen mot Syria. Nedre Galilea er lavland i sammenligning, med et enda frodigere landskap som har Galileasjøen som sitt naturlige midtpunkt.

Her ligger de større byene: den gamle hovedstaden Sefforis, like ved Nasaret, den nye hovedstaden, Tiberias, nede ved sjøen. Småbyer som Betsaida Julias, Kapernaum, Tabga, Gennarit, Tarichaia, Tiberias, Sennabris og Filotena og Maritima Gadara og Maritima Hippos, Kursu - de ligger rundt sjøen, lik et perlekjede om en hals. Innover og oppover i landet finner vi byene Gaba, Jotapata, Gabara og Giskala. Her er bare to byer i ordets rette forstand, Sefforis og Tiberias. Resten var småbyer og landsbyer.

De større greske byene mot øst heter Hippos, Gadara, Abila, Dium, Pella, Gerasa og Filadelfia, med Skytopolis som en avlegger på grensen mellom Galilea og Samaria, med Seleukia helt mot nord. Dette er byene som utgjør

konføderasjonen Dekapolis, "de ti byene". Der bor mange jøder her, som en minoritet i et hedensk fellesskap.

Josef sendte de hit fra Jerusalem for å organisere forsvaret mot den romerske invasjonen som nå ventet dem. Han var general for opprørerne i nord, hverken mer eller mindre. Han ble tvunget hit, og det var få som visste hvorfor han lot seg presse. Han visste best selv at han ikke hadde større valg. Han måtte på en eller annen måte vise at han ikke var Romas mann, men patriot, og dette var sjansen han fikk. For romerne kom, det var ingen i tvil om etter det nederlaget Cestius Gallus hadde lidd utenfor Jerusalem.

I egne øye var det derfor en forsvarskrig han kom for å føre, i galileernes øyne var det en frihetskrig og et opprør. Lederne i Jerusalem var ikke så sikre på at han var rette mann, nettopp på grunn av hans beundring for Roma. Han hadde sagt for mye heller enn for lite etter hjemkomsten fra rikshovedstaden. Men han var ung. Nå skulle han få lære, uansett politisk legning. Likevel visste han selv innerst inne at han ved første anledning ville gå over til fienden. Romerne var nemlig ikke hans fiende, det var det lederne i syd som var.

Han red nordover med tungt hjerte og noen få medhjelpere. Først bar det ned til Jeriko, så langs Jordan, til Tiberias, til Sepporis, og endelig til byene i nord, med Jotapata som første stasjon. Så dro han rundt i landet og befestet byene deres. Først av alt måtte bymurene forsterkes, overalt ble de bygget høyere og med flere forsvarstårn. Matforsyninger og vanntilførsel måtte styrkes.

Dernest måtte de innfødte trenes i krigføring. Og dette gjorde han etter beste romerske oppskrift, med alle de teknikker og taktikker som han kjente til. Han var også godt fortrolig med romernes system når de bygget leire, de var som en småby i plan og omfang. Han lærte de unge og krigsvillige galileerne å bruke forskjellige våpen, kjempe i nærkamp og på avstand, om dagen som i nattemørket.

Keiser Nero fikk høre om oppstanden i Judea - som hele provinsen het da prokuratorerne hadde overtatt styret etter kong Agrippas brå død - under en konsertturne i Hellas: han spilte og sang og vant mange priser. Opprør av denne arten kunne ikke tolereres, slikt kunne spre seg til andre provinser. Han ba nå en av sine veteraner, generalen Vespasian, slå ned opprøret, han hadde utmerket seg med sin dyktighet da de underla seg Britannia, det var i Claudius' tid som keiser. Nå fikk han til rådighet de legioner han trengte, to fra Syria og en fra Egypt. Sønnen Titus hadde også militær erfaring og ble med på toktet. De samlet seg i Antiokia, rikets tredje største by, og marsjerte så til Ptolemais ved kysten. Derfra dro de inn i landet - og krigen var et faktum.

En romersk hær på marsj var som en småby i bevegelse. Først kom fotfolket, dernest kavaleriet, så befalet og deres spesialtropper, så sambandstjeneste og dennes signaltrompetere, dernest saniteten, endelig de tyngre soldatene, så ingeniørene og deres arbeidere til utbedring av veiene,

endelig pakkdyr i fleng med militært utstyr og leirforrådene, så kjøkkentjenerne, så hjelpere av alle slag, horer av diverse kjønn - og så videre, og så videre.

På grensen til Galilea slo romerne leir, sendte ut speidere og forberedte seg på kamp. Josef og hans krigere dro ut fra Sefforis og slo leir der. Da de dagen etter fikk se romernes leir, flyktet de fleste i alle retninger og Josef sto tilbake med noe få soldater og sammen med disse hastet de ned til Tiberias.

Dagen etter tok Vespasian Gabara, uten å møte motstand. De våpenføre hadde flyktet fra byen og tilbake var kun gamle, kvinner og barn. Disse ble alle drept av romerne, unntatt spedbarn, som gjengjeldelse for massakren ved Beth-Horon. Så sved de av byen, til lærepenge for opprørerne annensteds. Landsbyer og gårder rundt om ble også stukket i brann. Overlevende ble fanget og solgt som slaver. De visste at opprøret ville skaffe hele denne del av det romerske riket fanger i fleng, overflod av fanger, inflasjon i fanger - slikt var alltid velkommen.

Det var Jotapata som ble det første stridens eple, også for Josef. For her hadde et stort antall krigshissere søkt tilflukt. Han håpet å kunne dempe dem og oppnå en fredelig avtale med romerne. Og håpet var realistisk, for byen lå ytterst på et utspring i fjellet, med de bratteste skrenter og raviner på tre sider, den fjerde var avhengig av murene til forsvar. Landskapet var så vidt ulendt at romerne hadde måttet planere og utbygge de veiene som fantes slik at legionærene kunne komme frem, for ikke å tale om kavaleriet.

Josef hadde klart å flykte hit ved nattetid fra Tiberias, neste morgen begynte angrepet. Byens forsvarere samlet seg først foran bymurene like overfor den romerske leiren. Der ville de stå imot overmakten, inspirert som de var av et fanatisk håp og et heroisk mot, men fikk erfare at de måtte snart trekke seg innenfor murene og sloss fra tårnene. Romerne besluttet derfor å bygge en plattform utenfor muren. Hele omlandet ble rasert for trær. Så plasserte de artilleriet på plattformen og gjorde seg klar til å storme byen.

Men Josef ben Mattias fant et snedig mottrekk mot dette - han hevet muren, alle byens håndverkere ble mobilisert. Arbeidet ble hindret av et styrtregn av piler fra romersk hold. Men dette klarte han å motverge ved å feste et nett av oksehuder til murens øverste plan. Samtidig arrangerte han også nattlige raid mot fienden, hver natt, for å trette dem ut. Byen hadde rikelig med mat, men ikke drikke - det var ingen vannkilde innenfor bymurene. Slik var det også i Jerusalem, men der hadde de hugget en vannkanal gjennom fjellet fra en rikholdig kilde i dalsøkket langs murene, Kedrondalen, en kanal som var skjult for alles øyne. Slik hadde de gamle kongene styrket byen mot angrep. Men ikke så i Jotapata. Dette måtte ikke romerne få vite, så Josef beordret folk å dynke klær og annet tøy og henge dem fra murene til tegn på vann i overflod.

Med sin unge kløkt lurte han fienden, gang på gang. Han tilbød seg å rømme byen så romerne ikke trengte å ta den for å få fanget ham selv, de visste godt at han var sjefen på stedet og i Galilea forøvrig. Men folket i byen ville

ikke høre på dette. Derfor ble han hos dem og kjempet videre. Først fortsatte han med nattlige raid mot den romerske leiren og gjorde stor skade på utstyret som disse trengte i forsøket på å ta byen fra plattformen de hadde reist,

Mesterverket hans ble likevel å motvirke skadene av "væren", den store rambukken som de brukte til å slå hull i muren. Mottrekket ble å heise ned fra muren store sekker med strå og halm som kunne ta av fra de nådeløse støtene. Men romerne fikk kastet opp store tenger som de drog sekkene ned med. Som mottrekk sendte Josef ut små puljer av menn som klarte å sette fyr på romernes angrepsmaskineri. En viss Eleasar utviste det aller største heltemot da han klarte å slynge en kjempesten fra muren og ned på "væren" slik at hodet på denne falt av. Så hoppet han ned og grep dette hodet med begge hender for så å klarte uskadd opp på muren igjen. Der viste han frem trofeet til offentlig skue. Samtidig ble han pepret med piler fra romernes bueskyttere. Der sto han med trofeet sitt i armene inntil han stupte.

Samtidig ble Vespasian truffet av en pil i fotsålen og måtte trekke seg tilbake til leiren så lenge. Så angrep de på ny.

En diger slynge bombarderte nå muren med stener i alle størrelser. En av disse traff en av Josefs soldater i hodet - dette ble kastet gjennom luften flere hundre meter. Da en gravid kvinne forlot huset sitt en morgen, ble hun også truffet av missilet - babyen hennes ble kastet lang vei gjennom luften.

Romerne ble omsider lei av denne skyggeboksingen og gjorde seg klare til et endelig angrep og bygget landganger som gikk fra plattformen og over til muren. Men Josef visste råd også her. Straks disse landgangene falt på plass, kom en kontingent jødiske styrker ut mot angriperne med voldsom styrke. Ikke nok med det. Da romerne kom under dekke av sine skjold ble de møtt med kokende olje som forsvarerne helte ned over dem. Resultatet ble katastrofalt for angriperen. Det ble også alle de kokte og glatte vekstene som jødene kastet ut på romernes landganger og gjorde det umulig for dem å stå støtt.

Josef ben Mattias manglet aldri ressurser nå det gjaldt å hindre fienden fra å komme inn i byen.

Mens alt dette pågikk i Jotapata, gjorde en by i nærheten, Japa, opprør og trodde de kunne motstå romerne etter Jotapatas eksempel. Men det gikk helt galt. En av Vespasians offiserer, Trajan, tok byen uten problemer, drepte alle motstandere og tok tusenvis av slaver. Disse ble alle fraktet ned til kystbyene og solgt til høystbydende. De vakreste sendte de videre til Antiokia. De sterkeste ble skipet til Hellas for å arbeide på keiser Neros kanal gjennom stredet ved Korint, de ble stadig flere ettersom krigen skred frem.

I Jotapata klarte romerne endelig å storme muren, med Vespasians sønn Titus som den første til å klatre over. Så begynte blodbadet.

Josef og førti av hans nærmeste hadde søkt tilflukt i en hule nær bunnen av en fordypning i fjellet som byen sto på. Der ble de forrådt av en kvinne som

kjente stedet. Romerne kom så for å forhandle med fangen og hans feller. På romersk vis beundret de ham for hans mot og utholdenhet og oppfordret ham til å overgi seg. Men de andre i gruppen sto imot. Sluttet på visen ble at de valgte å begå selvmord. Det skjedde på den måten at de trakk lodd om å kutte strupen på hverandre. Til sist var to bare to tilbake - og de inngikk en pakt om å berge livet. Den ene av dem var Josef ben Mattias.

Josef hadde i utvekslingen som foregikk mellom romerne oppe og de der nede allerede fortalt dem at han var en stor drømmetyder, av prestelig slekt, noe som gjorde inntrykk på romerne. Da de to til sist overga seg, ble de ført frem for Vespasian - og spåmannen Josef kunne åpenbare at han en dag snart ville bli keiser. Han ble følgelig tatt i varetekt og fikk særbehandling i påvente av at hans profetier skulle gå i oppfyllelse. Romerne visste at jødene kunne være klarsynte og at de alltid hadde hatt mange profeter.

Da folk i Jerusalem fikk nyheten om Josefs skjebne, ble de først forferdet av medynk, men deretter innså de at han hadde lurt dem alle og vært Romas mann hele tiden. Rasende uttalte de hans navn med aller største forakt.

Så fortsatte Vespasian å rydde i Galilea.

Tiberias mottok romerne med åpne porter mens Tarichaia gjorde all verdens motstand. Der hadde de mottatt store mengder opprørere og disse overtok nå forsvaret av byen. Vespasian kom selv for å se på saken før han gikk

inn i byen. Han sendte mengder av unge menn til Neros kanal i Korint. Igjen ble jøder i hopetall solgt på slavemarkedene rundt om.

Gamala sto nå for tur. Denne byen øst for sjøen utgjorde fra naturens side en festning langt sterkere enn Jotapata. Romerne led store tap under denne beleiringen. Men byen falt etter et forferdelig blodbad. Mange var de som forsøkte å berge livet ved å kaste seg fra murene og ned i ravinene som omga byen, på denne måten ble langt flere drept enn de som romerne hugget ned.

Gadara åpnet portene for Vespasian og byen ble stort sett spart.

Med Giskala gikk det ikke bedre. Byen var hjemstavn til en av de verste kamphanene, en Johannes, som klarte å flykte da han så romerne komme. Denne Johannes hadde oppildnet sine bysbarn til den ytterste motstand og det aller største offer, men svek sine egne i siste stund og klarte ved nattetider å komme seg ut av byen og dro sporenstreks til Jerusalem.

Til sist var det slik at romerne hadde kontroll over alle de viktigste stedene unntatt Herodeion, Masada og Makairos.

Året etter begikk Nero selvmord, og troppene i Syria utropte Vespasian til keiser. Han aksepterte valget etter en del frem og tilbake og sendte sønnen Titus til Egypt for å sikre kornleveransene til Roma. Da Titus så kom tilbake til Judea fikk han i oppgave å fullføre krigen mot jødene. Selv måtte den nye keiseren til Roma for å tre inn i sin nye rolle som romerrikets keiser.

Titus forberedte nå selve beleiringen av tempelbyen.

2.

JERUSALEM

I byen var det flere fraksjoner blant opprørerne, disse slo seg imellom som om de ikke hadde lagt merke til at romerske legioner slo leir rundt om byen, den nærmeste lå på Oljeberget. De verste forskanset seg fortsatt i det indre av templet mens andre søkte tilflukt i de ytre forgårdene. I byen var det kamper mellom fraksjonene, slik at templets normale funksjoner hadde sluttet å fungere. Ofringer skjedde ikke lenger på en regelmessig måte, som det var foreskrevet, men helt avhengig av om det ble kjempet rundt alteret eller ikke. Pilegrimer som søkte til byen langsveis fra, hadde kommet forgjeves og dro hjem igjen.

Med Johannes av Giskala var de nå hele tre opprørsledere i byen, de andre to var Eleazar og Simon bar Giora. Fraksjonene var fordelt på templets forskjellige seksjoner og byen selv. For Jerusalem var den best befestede byen i denne del av verden. Hele tre murer omga tempelbyen. Sett under ett hadde byen ingen konkurrent noe sted i verden.

Dette visste romerne.

De nærmet seg byen forsiktig, slo leir på tre steder og planla videre bevegelser. Problemet var alle murene, de som jødene satte sin lit til.

Den første beskyttet den gamle bydelen, Davids by inkludert, den som lå syd for tempelkomplekset i en bratt skråning. Men den løp også rundt Øvrebyen, helt opp til Herodes' palass og videre mot nordøst.

Den andre bymuren løp fra palasset og rundt bydelen mot nord.

Den tredje vernet et større område mot nord, en ny bydel, som i sin helhet lå nord for tempelplassen og Øvrebyen.

Romerne visste godt at de måtte komme seg inn i byen ved å rive en del av murene. Dett viste seg vanskelig og verre enn vanskelig. De forsøkte med stormtårn av tre - men hver gang de nærmet seg en av murene ble disse stukket i brann og kollapset. Så forsøkte de å grave tunneller under en av murene, for å få denne til å falle sammen, men jødene hadde prøvd samme teknikk for å kunne angripe fienden i mørket. Altså møtte erobrerne motstand også under jorden, og ble hver gang drevet tilbake.

Dette var selvsagt en utmattelseskrig, men den gikk verst ut over de i byen. Verst var mangelen på vann og mat. Historier verserte om kannibalisme, slik det alltid var under en beleiringskrig. For romerne hadde begynt å bygge en voll rundt byen for at ingen skulle kunne unnslippe.

Josef forsøkte å tale opprørerne til fornuft. Han argumenterte med lederne deres, de sto øverst på murene, og forsøkte å forklare at motstanden var dømt til å mislykkes. Gud sto nå på romernes side, Hans hellige nærvær hadde forlatt helligdommen. Ingenting kunne redde byen nå. Alt han oppnådde var å bli pepret med skjellsord, i tillegg til piler og stener. Han forsøkte med sin største overtalelseskunst, igjen og igjen - alltid forgjeves.

Beleiringssvollen var ensbetydende med utsulting. Vollen løp rundt byen, men trengtes egentlig ikke mot øst. Der endte murene i det juv som var Kedrondalen og hvor romerne trodde ingen ville kunne ta seg over, de hadde nemlig en større vaktpost ved broen som førte over fra bymuren. I så henseende forregnet de seg. For i nattens mulm og mørke var det mange som forsøkte å rømme denne veien, ved å ta seg ned i juvet og klatre opp lenger nede, nær Hinnomdalen. Å ville unnslippe via Oljeberget gikk alltid galt, for der myldret det av soldater.

Opprørerne gjorde dernest et desperat forsøk på å erklære pest i byen og derved få smuglet ut så mange som mulig i likkister. Men romerne gjennomskuet dette forsøket etter en stund, og de som kom seg ut på denne måten ble korsfestet sammen med tallrike andre. Det var snart ikke trær tilbake i Judea. De korsfestede ble plassert rundt byen så alle der inne kunne se dem fra murene. Av og til ropte de til hverandre, for å gi hverandre trøst og mot. Men

opprørerne ble hemmet i sin motstand ved at romerne bygget denne vollen rundt byen - ingen forsterkninger kom inn, ingen kunne flykte lenger.

De kristustroende i Jerusalem hadde egentlig falt utenfor alt som skjedde i byen, enten det gjaldt opprørerne innenfor eller romerne utenfor murene. Deres Gud sto ikke på noen av disse partenes side. Her var apostler og disipler, nye troende og gamle. Det de hadde felles hindret dem i å gripe til våpen - men ikke til å trekke seg bort fra det hele. Ikke ennå. Men de klokeste hodene blant dem - apostlene og noen disipler - var fullt klar over at her kunne de ikke bli. Blant seg selv diskuterte de hvor de skulle flykte hen. Men det ble ikke lett, all den tid opprørerne vokter byens porter, alle sammen. Dessuten ventet jo romerne på utsiden.

Så viste det seg at noen av de yngre ville ta seg ned til Masada, til festningen som opprørerne hadde tatt. Dette likte ikke de andre, men ungdom er ikke så lett å stagge. Det gode som kom ut av dette, var at de visste akkurat hvordan de skulle klare å komme seg ut av byen. Og dette kom de andre til gode den dagen da de måtte avsted. De hadde ikke mye tid på seg - opprørerne så de kristne som fiender, de og, selv om de ikke støttet romerne.

Overalt var det bevegelse, innenfor som rundt byen. Noen ville inn, andre ville ut. Det meste av dette skjedde ved nattetider, og mange var de som klarte å komme seg forbi romernes vaktposter.

KAPITEL 3

AD 68

1.

FARVEL, JERUSALEM!

De kristne søkte å komme seg ut av byen før romerne klarte å bygge ferdig vollen rundt byen. Men trengselen om å komme ut av Jerusalem var like stor som å komme seg inn utenfra.

For fra hele landet søkte folk å slutte seg til opprørerne, de var alle hellig overbevist om at byen var uinntagelig på grunn av de store murene. Straks de var innenfor sluttet de seg til en av de mange fraksjonene som dominerte i byen. Disse splittet jødenes motstand og gjorde dem sårbare, uten at de var villige til å se det slik selv. De mektige og rike hadde for lengst gitt opp å tale opprørerne til fornuft, nå søkte de å redde sitt eget skinn. Mange av dem fikk sine hjem plyndret, med deres store forråd av mat og vin. Noen av dem ble regelrett myrdet da de ikke ble trodd når de forsikret inntrengerne at her ikke var mer å hente. De gjenlevende av overklassen søkte nå å redde seg ut av byen. - Men hvordan?

Fra murene kunne alle se en hel skog av kors som var blitt plantet rundt byen - alle med korsfestede flyktninger som hang der og pintes til døden kom og

befridde dem. Dette gjorde romerne som en advarsel til alle som ville forlate byen. Flukten måtte altså skje ved nattetider, ingen måtte hverken høres eller sees. Her var selvsagt ingen romere inne i byen, men opprørerne var minst like farlige - de korsfestet ikke, de halshugget.

Så fant noen kloke hoder at det fantes en trygg vei bort fra det hele, en de ikke hadde tenkt på i utgangspunktet. Veien de tok var selvsagt avløpskanalen som løp under hovedveien fra tempelplassen og ned til Siloadammen, der var det flere porter som førte dem ut av byen. Men det måtte skje i mørket. Dette var den tryggeste måten de kunne unnslippe,

De kristne hadde selvsagt tenkt på samme løsningen, men var ikke alene om å søke ned til den gamle vannkanalen. De hadde samlet seg noen hundre i tallet, inkludert kvinner og barn. Fakler hadde de rikelig av, samt noen sverd. Trengselen var stor, og de ventet med å stige ned under veien til de aller fleste andre var kommet trygt avsted. Her var lavt under taket - som var veien over - og måtte gå krokboyd store deler av strekningen. Ungene sutret og fant det hele skummelt. Men faklene hjalp godt og ingen kom bort fra hverandre. Men vannet i bunnen gjorde at ferden kunne bli glatt og uoversiktlig.

Ute i det fri igjen måtte de se seg nøye om for før de kom seg gjennom portene nederst. Fortroppen - unge og sterke kristne - hadde faktisk likvidert noen romerske soldater på ferden. Endelig befant de seg i Hinnomdalen, utenfor murene. Derfra forsvant de fleste i alle retninger, mørket beskyttet dem. De

kristne holdt tett sammen. De hadde ikke tenkt seg ned til kysten, men innover og oppover i landet, dette var avtalt på forhånd. De måtte skynde seg, om noen timer kom dagslyset tilbake, og da måtte de være kommet på god avstand til romerne og deres leire rundt murene. Vollen de var begynt å bygge så de ikke større til. Den lå vel mot øst og mot nord.

Første mål ble byen Skytopolis, dit hadde apostlene dratt for lengst. Kanskje ventet de på dem der?

Ferden dit tok et par netter, men de hadde med seg rikelig av mat og drikke, mer kunne de kjøpe straks de var inne i byen. Men dette var ikke endemålet for flukten, for en hilsen fra apostlene ventet på dem: dra til Pella! Etter et par dagers hvile dro de derfor videre, etter at mørket var falt på. Ingen prøvde å stanse dem.

Først måtte de ned til elven Jordan, til de trakter der Døperen hadde virket.

Her var det lite trafikk ved nattetid og de måtte vente lenge på å få fløtt over elven. De trengte flere omganger, viste det seg, men penger hadde de og fergemannen tok villig imot dem. Han visste å fortelle at mange hadde søkt til Jerusalem de siste ukene, det var heller få som kom derfra. Hadde han skysset noen galileere over? Det hadde han, for noen uker tilbake. De sa de skulle til Pella, hvorfor visste han ikke. Selv var han jøde, men ville ikke ta del i striden som nå tilspisset seg der oppe i fjellene.

Så hvilte de neste dag, på andre siden av elven, på trygg avstand fra bredden, slik at ingen kunne se dem. Fergemannen kom til dem hver dag og ville vite om de trengte mat og drikke for ferden videre. Det gjorde de, og han hjalp dem med det han kunne. Så brøt de opp ved nattetid og dro videre. De vågde ikke gå om dagen og hadde derfor funnet en lokal guttunge som kunne ta dem videre på den siste strekningen. Han var greker, men virket pålitelig og hjelpsom.

Noen netter senere nådde de Pella, en gresk by med mange jøder boende der. Byportene var stengt da de nådde frem, og de leiret seg utenfor murene til det begynte å lysne.

Ved daggry slapp de inn og spurte folk etter galileerne. De var fortsatt her, fikk de vite. - Vent litt, så skal dere få treffe dem!

Gjenforeningen ble minneverdig for dem alle, men nyhetene fra Galilea var av det dårlige slaget. Nyhetene de selv bragte med seg fra Jerusalem var ikke mye bedre, selv om romerne ikke hadde tatt kontroll over byen. Det verste av det hele var selvsagt at opprørerne sloss seg imellom, jo verre desto flere de ble. Lederne for de forskjellige fraksjonene hatet hverandre, de drepte hverandre ved nattetid, ingen i byen følte seg trygge. De lette etter kristne å drepe - men fant ingen. Derfor gikk de ut ifra at de hadde kommet seg ut av byen alle sammen.

I Pella holdt de kristne et rådsmøte første dagen og kom til at de burde bli i byen inntil krigen var avsluttet, såfremt magistratene på stedet tillot dette.

I Jerusalem ble mat et større problem for hver dag som gikk. Romernes beleiringstaktikk gikk ut på å sulte dem til det punkt da de valgte å overgi seg. De hadde forresten oppdaget fluktruten gjennom avløpskanalen ned mot Siloa. De som kom ut derfra, fant at romerne ventet på dem med sine sverd - og hugg dem ned på løpende bånd.

Verre var de nevnte ryktene om at kannibalisme forekom i byen. Mødre skulle ha kokt og spist sine nyfødte for å overleve. De rikes matlagre var tømt forlengst og ingen visste hva de skulle gjøre. I verste fall hoppet noen ned fra murene i håp om en rask død - men fant at romerne plukket dem opp og hengte dem på et kors. Byen var snart omkranset av slike.

Bedre gikk det ikke dem som forsøkte å flykte ved å bli fraktet ut i likkister, angivelig fordi det var brutt ut pest i byen. Den trodde ikke romerne på særlig lenge - og de begynte å åpne kistene for å fange dem som angivelig var døde. Igjen endte eventyret på et kors.

Straks beleiringsvollen sto ferdig, ville byen være forseglet.

2.

UT I DIASPORA

Johannes - kalt disippelen som Jesus elsket - tok med seg Miriam, Jesu mor, og kom seg ut av Øvrebyen, der de hadde bodd siden Jesu død. Dette skjedde før den store vollen sto ferdig. Det krydde med romerske soldater overalt, men de to fant en utgang nær kongepalasset - helt mot syd-vest - som ikke var bevoktet om natten. De hadde penger nok til å betale portneren generøst. Han skaffet dem et par sterke esler som kunne ta dem med ned til kysten, unge dyr. Første stopp var Emmaus - så gikk det bene veien ned til Joppa og havnen der.

Johannes var blitt godt over seksti år gammel, Miriam var eldre. De hadde vært trofaste pilarer i menigheten i Jerusalem, men mange av de kristne hadde allerede begynt å forlate byen, apostlene først. Etter kong Agrippas regjeringstid hadde deres eksistens vært utrygg, for å si det mildt. De turde ikke lenger møtes i templet, som før, men holdt samlinger i hjemmene. Dette var også risikabelt siden de vokste i tall hele tiden. Johannes var en av dem som overtalte de andre til å forlate byen. Selv hadde han ansvaret for Jesu mor og ville dra før de andre. Men de fleste av apostlene kom ham i forkjøpet, de hadde angivelig klart å flykte til en av de greske byene i øst.

Vel fremme i Joppa ble de to kjent med de kristne på stedet, de ble hos dem i hele tre dager. Deretter hastet det med å finne et skip som kunne ta dem videre opp langs kysten. Dette tok litt tid. Å dra til Egypt var ikke aktuelt, i Alexandria hadde den greske befolkningen angrepet den jødiske bydelen og massakrert flest mulige av dem som bodde der.

Hver dag løp det inn nyheter fra Jerusalem - der gikk alt fra galt til verre. Det var bare et tidsspørsmål før romerne ville forsøke å angripe murene, de mot nord kom nok først. De hadde bygget svære stormtårn, slik de pleide ved beleiringer. Men opprørerne i byen visste å stikke disse i brann straks de tangerte murene, og angriperen måtte slå retrett. Dernest prøvde fienden å undergrave muren med tunneller. Men forsvarerne klarte å ødelegge disse. - Slik holdt de på frem og tilbake.

Tidlig en morgen ble Johannes vekket av en ung jøde på stedet, Simeon het han. Det var nettopp kommet et skip fra Myra som fraktet forskjellige varer til byene langs kysten. Det tok saktens noen passasjerer såfremt disse kunne betale for seg. Og slik gikk det til at Johannes og Miriam neste morgen satte seil for byene i Syria, Seleukia medregnet, den som var havneby til Antiokia. Men her ble de bare en halv dag.

Passasjerene bodde på dekk, hvor de laget maten selv og sov under en stor seilduk som var spent ut under den største masten midtskips. Miriam var hele tiden rolig, Johannes selv sto i daglig kontakt med mannskapet. Disse var ti i

tallet og behandlet passasjerene godt. De seilte aldri uten reisende som skulle til eller fra et eller annet sted. Været vekslet hele tiden, høsten var i anmarsj og om en tid ville all trafikk til sjøs innstille. De kalte dette *mare clausum*. De som reiste vinterstid måtte pent ta veien over land.

Fra Seleukia holdt de langs land til Kilikia og Pamfylia, dernest opp til Myra, til havnebyen Andriake. Her var en større havn, et av stedene der kornskipene til og fra Roma pleide å ta inn. Kapteinen besluttet å dra tilbake til Joppa, så de måtte finne ny transport. Etter et par dager fant de et skip som ville ta dem med til Jonia, til Efesos. Men ruten var lang, takket være alle stedene de skulle innom underveis. Andre reisende fra Palestina - som ingen av dem var jøder - ble værende i Myra. Nye passasjerer kom ombord, disse var alle grekere. Noen skulle bare et par havner opp langs kysten, andre skulle langt avsted. Båten fraktet vin, for det meste, men denne fikk de ombord ikke smake. De måtte ta til takke med billige varer som de hadde proviantert på land. Underlig nok var den ingen som stjal fra hverandre eller gikk rundt og tigget ombord. De andre passasjerene var ikke flyktninger, ikke så mye som en rømt slave var med, det var noe mannskapet kunne forsikre. Men alle kjente de til opprøret i Judea. Johannes hadde aldri presise svar å gi dem om de spurte. Ilden de gjorde opp på dekket delte de i tur og orden, rent vann var ingen mangelvare. Av og til hadde de måttet gi litt til mannskapet. Som takk fikk de bruke noen ekstra

presenninger som dekket dem mot nattekulden. I Myra hadde Johannes handlet noen varme tepper som kom vel med, nettene begynte å bli kalde.

De stanset bare på de større stedene: Halikarnassos, Knidos, Telmessos og Milet.

- Har du bestemt deg for hvor langt vi skal? Miriam så spørrende på Johannes. Dette var faktisk første gangen hun spurte om slikt.

- Tror vi prøver å gå av i Efesos!

- Hvorfor nettopp der?

- Der er mange jøder - i Jerusalem ble det sagt at her også er mange kristne.

- Men jødene liker oss ikke lenger...?

- Det vet vi ikke - dette er ikke Judea!

De nøt et nydelig vær da skipet seilte inn i den joniske bukten. På høyre hånd kunne de tydelig skimte litt av helligdommen i Panionion. Til venstre lå Samos. Så åpnet landet seg og den store havnen i Efesos kom til syne. Her var skip i alle størrelser, de losset og lastet. Det var stort liv på havnen og den store byen var ikke synlig derfra. De fant lett frem til en synagoge og fikk spurt seg frem til kristne på stedet, det var mange nok av dem.

Og her ble de, først noen uker, så noen måneder, til sist et helt år. Deretter var de blitt del av det kristne Efesos.

*

Flavius Josefus, som de nå kalte ham, hadde fått en høy status hos romerne. Ikke bare hadde han forutsagt at Vespasian ville bli keiser etter Nero, han bidro også aktivt til å forhandle med opprørerne som sto på murene. Der fikk han flere av lederne i byen i tale, folk han kjente godt fra opprørets første dager i Galilea. Han ble spottet og ledd ut. Selv forsøkte han av alle krefter å argumentere fornuftig med dem:

- Dere ser da hvordan dette kommer til å ende! Jeg skal forhandle frem en god løsning for dere alle dersom dere overgir dere og forlater byen på en ryddig måte.

- Forræder! Overløper! Feiging! Morder!

Skjellsordene haglet mot ham fra gamle krigskamerater.

- Men ser dere ikke at Gud har forlatt byen og gitt den over til romerne?!

Nei - det så de ikke. Et mirakel ville redde dem, var svaret som gikk igjen. Ild fra himmelen ville falle på romerne og fortære dem alle. Selv ville han bli en av de første til å fortæres av Guds vrede!

Titus sto ved hans side og hørte på det hele, på et sprog han ikke skjønte. Men han skjønte at fornuft og forhandlinger ikke ville nå frem. Byen kom aldri til å overgi seg.

3.

TIL MASADA

Tidlig en morgen la en båt ut fra havnen i Bethsaida. Noen få av den nærmeste familie var kommet for å vinke farvel til de som tok avsted. De visste alle at dette ikke var en vanlig fisketur - og de visste ikke om de noen sinne ville se sine kjære igjen.

Rafael og Andreas hadde forklart at de dro sydover, av sikkerhetsmessige grunner. Selv om romerne hadde latt byen deres i fred, var de ikke så sikre på at slik kom det til å vare. De hadde hørt om alt som var skjedd på andre bredden av sjøen, særlig ble de urolige over beretninger fra Magdala.

De hadde heist det store seilet og håpet på god nordenvind. Båten var full av fiskeutstyr, for sikkerhets skyld, og for mat til reisen. To par årer var til hjelp om vinden skulle svikte. Rafael satt bakerst ved roret, Andreas styrte med seglene. Bare de to visste hvor de hadde tenkt seg - langt, langt avsted.

De seilte forbi andre fiskebåter på veien sydover, mot enden av sjøen. De vinket og ropte hilsener til kjente og ukjente. Alt åndet av fred, helt som på en vanlig dag. Men innerst inne visste de to at slik skulle det ikke nødvendigvis fortsette. I flere av de greske byene mot øst hadde det brutt ut antijødiske pogromer, mange var blitt drept. Vanligvis levde de to befolkningsgruppene side om side i samme by, uten konflikter. Men opprøret i vest - særlig i Jerusalem - hadde forandret holdningene til hverandre. Og jødene ble sett på med mistenksomhet, endog forakt, de var dessuten alltid i mindretall.

Vinden fortsatte å blåse fra nord. Etter nok en time passerte de havnene Kursa og Hippos maritima. Om litt ville de passere havnen til Gadara, der gjaldt det å holde god avstand. Likevel seilte de nær bredden mot øst, de hadde ingen lyst til å bli stanset utenfor Tiberias, hovedstaden i Galilea, der Antipas bodde. Der var det sikkert patruljerende skip i fleng.

Andreas trakk et av seilene etter å ha passert havnen til Gadara, vinden hadde løyet, og de rodde til Filoteria. Der lot de båten ligge mens de tok videre til fots. Det var nå begynt å bli mørkt og de stanset for å få seg litt mat. Ferden videre gikk om natten - langs Jordandalen. Og her hadde de ikke den samme oversikten som til sjøs.

Ganske riktig, her var andre å se, folk som skulle sydover, de fulgte forskjellige veier, stier og tråkk. Men de slapp dem hver gang forbi slik at de to ble gående for seg. Ingen stanset dem og spurte hvem de var og hvor de hadde

tenkt seg - noe som kunne tyde på at her var flere flyktninger enn dem selv. De bar utstyret sitt i en større skuldersekk, med en mindre festet til beltet på kjortelen. En stokk for foten var alt de ellers hadde, samt et par sandaler og en kappe, dersom det skulle bli kaldt om natten.

Det ble varmere i luften straks de nærmet seg Jeriko og de store plantasjene der. Men byen måtte unngås, her var romere i fleng siden dette var en viktig tollstasjon. Om dagen hvilte de seg i en landsby like ved, hvor ingen stilte spørsmål. De fortsatte så etter mørkets frembrudd, og litt lenger nede kunne de se Dødehavet bade i lyset fra månen.

Først unte de seg en matpause: gårdsdagens brød, tørr fisk, noen tomater og agurker samt tørkede fikener. Nå gjaldt det å leie en båt, de skulle lenger ned. Her trengte de los, viste det seg. Og på stranden lå det båter, ikke mange, men sikkert mange nok til at de fikk leiet seg en av dem. En fisker med navn Juda kom og slo seg ned og spiste villig med dem. Jo, han kunne saktens frakte dem nedover sjøen, men hvor langt skulle de?

- Til Masada! Rafael førte alltid ordet, og han hadde ingen grunn til å legge skjul på noe lenger.

- Masada, sa du - klippefestningen?

- Riktig!

- Men vet dere ikke at opprørerne har tatt klippen, at de slaktet den romerske garnisonen der, at folk strømmer hit fra hele Judea og fra Galilea med, at romerne holder utkikk med stedet?

De to visste ikke alt dette. De hadde fått ideen fra noen i Betsaida, folk som trodde på motstanden mot romerne. Mest av alt var de glade for å komme seg ut av Galilea.

Var det en havn ved foten av klippeborgen hvor de kunne gå i land? Det var det, forklarte Juda, men akkurat den holdt nok romerne oppsyn med. De kunne heller lande litt lenger nede, så kunne de gå videre i mørket.

Ingen båter var i sikte da de langsomt nærmet seg land. Juda ga årene til Andreas og stilte seg i stavnen for å speide. Takket være månen hadde de god sikt. Fjellene i vest sto der som en høy vegg inne på land, men det var mulig å skimte Masada, klippen hvor det hadde vært fort og militærforlegninger i lang tid. Nå gjorde Juda tegn til at de måtte stanse. Det var stemmer inne på land. Men han så ingen. Ingen ild var å se. Det måtte være romere som vokter tilgangen til klippeplatået.

Nå gjorde han tegn til at de skulle fortsette å ro langs bredden. Så med ett pekte han fremover mot land. Stans! De gikk nå inn og landet båten på en smal strand. Her var helt stille. Over dem kunne de for første gang se konturene av den store klippen, atskilt fra fjellene bak. Et svakt lys strålte her og der fra det som måtte være vaktposter øverst.

- Dere blir her i morgen. Det er noen huler der borte hvor dere kan sove ut og få dere mat. Når natten faller på kan dere bevege dere rett mot klippen, og lete til dere finner den kjente slangestien, den bukker seg oppover til toppen. Der må dere gi dere til kjenne for vaktene. Masada er trygg - romerne klarer aldri å ta den tilbake!

De betalte Juda og steg i land. Så vinket de farvel til båten og bega seg i vei mot hulene han hadde fortalt om. De lå på rekke og rad langs stranden. I en av dem var det lys å se og stemmer å høre, kanskje fra fiskere. De snek seg forbi disse og fortsatte til neste hule, Rafael først. Der inne var det noen som lå og sov, snorkingen kunne høres lang vei. Tredje forsøket viste seg vellykket.

Hulen var dyp, men lot til å være tom for mennesker.

Men ikke for dyr!

Noen esler hadde lagt seg til å sove og ville helst ikke forstyrres.

De to omgikk disse uten å vekke dem, så fortsatte de innover i hulen. Taket var lavt, men de kunne nesten gå oppreist inntil de kom til en vegg som sperret for videre fremstøt. Her satte de seg, spiste litt, og la seg til å sove.

Da de våknet langt på dag, var eslene gått. Men eierne befant seg nok et sted like i nærheten, de var neppe romere. Andreas krøp forsiktig frem mot åpningen av hulen. Noen var nettopp kommet i en ny båt. Disse måtte være romere, for det var umulig å skjønne hva de sa til hverandre.

Vel tilbake hos Andreas spiste de litt til, uten å gjøre opp ild, og sovnet på ny. Men Rafael sov alltid lett, meget lett, og han lå ytterst med Andreas mot ryggen sin bak.

Da mørket hadde seget på, snek de seg ut og begynte forsiktig å lete seg frem etter stien som buktet seg opp langs sjøsiden av Masada, slangestien som alle kalte den. De fant raskt frem til denne og begynte å klatre oppover, her var det bratt. Et stykke på vei gjorde Rafael tegn til at de skulle stanse - her var romerske vakter. Men de ville ikke la seg stanse av den grunn.

De delte oppgaven mellom seg. To soldater måtte de forbi, uten å lage støy som kunne tiltrekke andre. Rafael tok derfor en liten omvei utenfor stien og plasserte seg foran den ene vekten, men Andreas plasserte seg bak den andre. Flere enn disse to var det ikke. Samtidig trakk de dolkene sine, og uten varsel kuttet de strupen på hver sin romer. De falt på bakken som tunge sekker. Nå gjaldt det å sikre seg våpnene deres: spydene, sverdene, dolkene. De tok på seg brynje og hjelm i fall de fikk møte med flere vakter.

Det fikk de. Litt lenger oppe gjentok de operasjonen, like stille som før.

Da de sto ved muren øverst, der inngangen til plataet var, plystret Rafael til tegn for vaktene øverst. Han brukte som signal lyden av en ugle. Det var helt stille der oppe, stemmene hadde forstummet. Så gjentok Andreas signalet, litt sterkere denne gangen - og han fikk respons. En av vaktene på klippen kom frem fra mørket, tungt bevæpnet. Han gjorde tegn til at de skulle komme

nærmere. Straks kom flere til og de ble ført innenfor, gjennom en smal sprekk i muren.

Det viste seg at klippeplatået var et eneste stort festningsområde.

Da det var blitt dag og de to fiskerne fra Bethsaida hadde hilst på lederne og fått tilvist et sted å bo, kunne de for alvor nyte utsikten. Herfra så de over sjøen og like bort til fjellene på østsiden, der hvor solen steg opp. I ryggen hadde de fjellene i judeaørkenen. Her var flere hundre flyktninger fra over hele Israel, også mange fra Galilea, men de kjente ingen av disse. Her var familier, kvinner og barn fylte luften med rop og latter. En mur omga festningen. Denne hadde form av et ovalt egg unntatt mot nord. Mens lagerbygg og depoter av militær art fylte midten av platået, lå det i skråningen mot nord et gammelt kongepalass av stor skjønnhet. Kong Herodes hadde utsmykket dette til en kongelig residens, med bad, spisesaler, soverom, fremfor alt med vakre terrasser ut mot sjøen og fjellene rundt dem. - Masada var et eventyr.

Men hvor lenge kunne de holde ut her?

- Så lenge vi har mat og drikke, lød svaret fra en av lederne.

- Og her lå det en romersk patrulje?

- Ja - inntil vi kom. Ved nattetider snek vi oss opp hit samme veien som dere kom. De var ikke svært mange og vi overrumplet dem fullstendig. Levningene deres ligger ved foten av klippen mot vest ...

- Og vann?

- Vi har sisterner i fleng, vannet er godt og rikelig.

- Og hva kan vi bidra med? Det var Rafael som førte ordet.

- I første omgang kan dere hjelpe til med vakthold om natten ... nå vi trenger hjelp til å gå ned og finne mer mat, skal dere få beskjed, dere er begge unge og sterke.

- Var lagrene tomme da dere kom?

- Nesten - romerne hadde forsynt seg godt!

- Hvor mange romere vokter klippen i dag?

- Vi har observert rundt femti mann, leiren deres kan dere se mot vest - den ligger på sletten der nede.

- Men de viser ingen tegn til å ville ta klippen tilbake?

- Nei - de er for svake til det.

- Tror du ikke de venter forsterkninger?

- Ganske sikkert, men alle styrkene deres befinner seg oppe rundt Jerusalem. Det kan ta lang tid før de tar byen ...

En annen av offiserene var kommet til, han het Nathan og ville vite om disse brødrene fra Galilea hadde nytt å fortelle fra Galilea.

- Nei - vi kommer direkte fra Bethsaida og har ingen nyheter med oss - vi fortalte ingen hvor vi skulle.

- Er det sant at romerne nå bygger en voll rundt byen, for å sulte den ut? Det var Andreas sin tur til å spørre.

- Så sies, men vi vet ikke mer enn det ryktene forteller ... men noe slikt var jo å vente ...

- Og hvor kommer dere fra, alle sammen? Det var Rafaels tur til å spørre igjen.

- Fra Judea - her er få galileere.

- Hvor lenge har dere vært her?

- Siden opprøret startet. Vi var mange som ikke var enige med de radikale der oppe, vi ville heller slutte fred med romerne og komme til en løsning på konflikten. Da de fra Jerusalem hadde tatt festningen her og forsynt seg grådig av våpenlagrene, dro de tilbake, opp i fjellene. Men ikke alle - vi var noen som ble værende - og siden er vi blitt flere.

- Det var ventet at prestene - i hvert fall øversteprestene - ville tale Romas sak. Men, nei. De lot seg til sist ble revet med av opprørerne.

- Er ingen av dem kommet hit?'

- Nei - ikke en eneste en ...

- Og hvor ofte kommer her nye til?

- Nesten hver natt ...

Livet på Masada ble for Rafael og Andreas en tålmodighetsprøve. Deres fremtid avhang av det som skjedde oppe i fjellene. Dersom romerne ga opp beleiringen av byen, kunne alle vende hjem igjen. Dersom de lyktes i å innta byen, ville helt sikkert Masada stå for tur. Det lot seg ikke gjøre å skrive til dem hjemme - ikke til noen andre for den saks skyld. Ingen var villige til å smugle slikt ut.

De to brødrene ble sendt ned til sjøen for å fiske dersom natten var mørk og himmelen overskyet. De hadde alltid med seg ekstra vakter. Men romerne fryktet mørke netter - de hadde mistet mange nok av sine egne til å søke å flere trefninger med de på klippen. Dessuten hadde de jo alle slags våpen der oppe. Lagrene var fulle da jødene kom. Og selv om de fra Jerusalem hadde tatt med seg flest mulige våpen, var her mer enn rikelig tilbake.

Romerne ved foten av klippen begynte også å bli utålmodige. I over tre år hadde de ventet på forsterkninger, helst ønsket de seg flere legioner, så de kunne få slutt på beleiringen. Men de visste at det ville bli vanskelig og vel så det. Offiseren deres hadde forklart dem at den eneste måten å komme opp dit på var å bygge en rampe, en diger en, fra vest. Først da kunne de lage en åpning i muren øverst og komme seg inn på plataet. - Men når ville det bli?

Først måtte de ta Jerusalem, og det ble vanskelig nok.

4.

QUMRAN

Romerne hadde ødelagt klosteret deres, det lå helt mot nord på vestbredden av sjøen. Men nå var det ingen tilbake.

De hadde lyktes med å redde unna biblioteket. I noen huler i klippeveggen like ved hadde de klart å stue bort det aller viktigste i noen krukker. Så flyktet de opp i fjellene, til Jerusalem, hvor de hadde slektninger og venner.

En del av flyktningene fra Jerusalem befant seg nå innenfor murene, men slik tingene utviklet seg skulle de heller ønske at de hadde flyktet østover, opp i fjellene der. Romerne hadde forlatt stedet for lengst og de som hadde bodd her og søkt midlertidig tilflukt i steder rundt om, kunne nå makelig gjemme seg i ruinene av det som hadde vært deres hjem.

De foretrakk dette fremfor å dra ned til Masada, festningen hvor mange hadde tatt veien da krigen brøt ut. Det var meningen at de på denne måten skulle drive romerne ut av nok et befestet sted. Men nå satt de der nede og forberedte seg på en beleiring - såfremt romerne lyktes i å innta byen der oppe. Flere kristne var kommet hit, messianske jøder som de kalte seg. De var fredelige og nektet å sloss. Men de fleste av disse hadde fortsatt østover, til Pella, ble det hevdet. De som kom til Qumran var stort sett galileere. De drømte hele tiden om en slutt på krigen og muligheten til å kunne vende hjem igjen.

De kristne - messianske jøder, som de kalte seg - håpet hele tiden på at krigen ville bety begynnelsen på den endetiden alle jøder trodde på - at himmelen ville komme dem til hjelp og at Guds engler ville ødelegge romernes makt og velde, ikke bare i Palestina, men i hele verden. De fleste tenkte slik. Derfor rådet det en optimistisk ånd blant dem alle i Qumran.

De bad og bad, ventet og ventet. - Kom ikke hjelpen snart?

Men noen av dem visste at de messianske jødene - som trodde at Messias var kommet, i galileerens person - ikke følte seg trygge i sin tro før denne Jesus fra Nasaret var vendt tilbake til jorden for å fullføre sitt frelsesverk. Han skulle da vise seg å være den Messias som jødene håpet på, unntatt dem som hadde tatt romernes parti fra første dag.

Men for noen få var Vespasian og Titus var de messiaser som verden trengte.

5.

NED TIL EGYPT

Nikodemus og Josef av Aritmatea klarte å komme seg ut av byen en mørk natt, uten måne og stjerner. Nå overlot de byen til sin egen skjebne. De hadde forseglet husene i Øvrebyen og skaffet seg et par sterke ridedyr som skulle frakte dem ned til Gaza. Det gikk uproblematisk siden romerne ennå ikke hadde lagt en jernring rundt byen, skjønt de hadde begynt dette møysommelige arbeidet.

De red både dag og natt. Gaza var bare en midlertidig stopp, svært kort, viset det seg. For her hadde den greske del av befolkningen gått løs på jødene da opprøret tok til oppe i fjellene.

Slik hadde det seg at de allerede den fjerde dagen fikk synet av Pelusium, grensebyen til den keiserlige provins Egypt, Romas viktige kornkammer. Der måtte de dokumentere hvem de var og forklare reisens formål.

- Vi skal besøke slektninger i Alexandria! Nikodemus improviserte fritt nå, men med litt hell ville grensevaktene slippe dem igjennom

- Hvor kommer dere fra?

- Jerusalem ...

Offiseren så på de to soldatene som sto der sammen med ham.

- Men kom dere virkelig ut derfra, man sier at byen er beleiret ... at en vollgrav er kastet opp rundt den?

- Ikke helt ... vollgraven er ikke ferdig ennå og det er fortsatt lett å komme seg ut og inn.

- Hvilken vei tok dere hit?

- Via Gaza.

- Hvor stanset dere underveis?

- Vi stanset ikke ... vi red dag og natt.

- Og ingen stanset dere?

- Ingen ... alle later til å ha dratt opp i fjellene for å være med på å ta Jerusalem.

- Men byen er en formidabel festning ... ingen kan innta byen dersom ikke noen slipper dem inn!

- Riktig. Romerne må gjennom en rekke murer før de er inne ... det blir ikke lett.

Selv om det var Nikodemus som svarte på alle spørsmålene, ble han flittig sekundert av Josef, han ga alle ekstraopplysningene.

- Har dere vært her før?

- Jada, flere ganger ... vi har begge slektninger i Alexandria, muligens også i Memfis.

- Og hva lever disse slektningene av?

- De driver handel, både i Egypt og utenfor.

- Hva slags handel da?

- De handler i ull og bomull, viden kjent som verdens aller beste!

- Vet de at dere kommer?

- Nei - det går ikke lenger post til og fra Jerusalem - unntatt romernes ...

- Har dere mat nok til reisen? Offiseren gikk rundt pakkeslene og inspiserte overflatisk det han kunne se.

- Jada, vi har alt vi trenger ...

- Også vann?

- Vel, siden du spør ...

Offiseren ble borte et øyeblikk og kom tilbake med to store skinnsekker med friskt vann.

- God reise videre!

Så kunne de passere grensen og dra videre mot byen ved havet. Den lå i andre enden av det store deltaområdet der Nilen rant ut og hvor byene var tallrike. Men de fulgte samme taktikk som de hittil hadde gjort og red både dag og natt.

Etter noen dager til sto de foran Alexandrias murer. Portene var godt befestet og her ble nok en ny inspeksjon fra vaktene.

Offiseren ved den første byporten så litt forbauset ut da de søkte om adgang til byen.

- Men vet dere ikke at her har vært gjentatte angrep på jødene siden krigen brøt ut i Judea?

Det hadde de ikke. De to så overrasket på hverandre.

- Den jødiske bydelen er blitt gjenstand for progromer - store deler av den er satt i brann!

- Her er slett ikke trygt for jøder, kom det fra en annen offiser som sto like ved.

De to så på hverandre. Hva gjorde de nå?

- Er dere handelsreisende?

- Nei - vi ville bort fra Jerusalem og har slektninger her nede!

Offiserene trakk seg litt tilbake for å diskutere saken deres. Da de kom tilbake igjen, hadde de tatt en beslutning:

- Vi tør ikke slippe dere inn her ... ta veien til Memfis, der er alt roligere.

- Memfis!

- Ja, den gamle og store hovedstaden litt lenger oppe langs Nilen.

- Og hvordan kommer vi dit?

- Dere tar båt!

- Båt??

- Ja!

- Og hvor finner vi så en båt?

- Lenger nede langs murene, ved neste byport, der er det en havn. Der kan de hjelpe dere.

Og det stemte. Det var høylys dag og lett å orientere seg.

Et større frakteskip for korn lå ved en havn og gjorde seg klar til å heve seilene. Det blåste en god vin fra nord, de ville helt sikkert nå Memfis i løpet av dagen.

Myndighetene på havnen hjalp dem ombord, med eslene og det hele.

Og slik hadde det seg at Nikodemus og Josef fra Aritmatea havnet i Egypts gamle hovedstad. Her var helt sikkert jøder å finne siden det var mye frakt og handel langs elven. Eslene beholdt de i fall de måtte videre.

KAPITEL 4

AD 69

1.

TEMPLET

Josefus var romernes fortrolige, profeten som hadde forutsagt Vespasians keiserdømme, det som nå var et faktum. Han var blitt mellommann mellom opprørerne og romerne, han hadde forhandlet på romernes vegne. Han hadde brukt alle sine krefter på å overtale dem i Jerusalem til å overgi seg og få fritt leide ut av byen. - Hittil hadde dette ikke lyktes. Men det var forsøket som talte i romernes øyne.

Derfor hadde han fått beholde sin bolig i Øvrebyen, der et par av hans søsken fortsatt bodde. Riktignok var huset godt bevoktet - minst ti romerske soldater holdt oppsyn med det - men han følte seg aldri trygg lenger. Folk i Jerusalem hadde stemplet ham som erkeforræder, som landssviker og lignende. Mellom oppdragene fikk han tilbringe mye tid hjemme mens han arbeidet på en av disse bøkene sine, men han fryktet å bli snikmyrdet når som helst. Han gikk aldri ut alene lenger.

Denne gangen var det bare ett tema som interesserte ham - å beskrive templet mens det ennå sto der.

For det var begynt å gå opp for ham med full styrke at opprørerne ikke hadde tenkt å lytte til fornuft, tvert imot ville de sloss til siste mann. Dette innbar at romerne før eller siden ville klare å bryte seg gjennom murene og nå frem til tempelplassen og selve helligdommen. Den ville de helt sikkert søke å spare, om de klarte det var en annen sek. Og dette skjedde bare noen få år etter at bygget sto ferdig, bygget som kong Herodes hadde påbegynt, bygget som det hadde tatt over seksti år å gjøre ferdig. Ikke før kunne de nyte helligdommen i all sin prakt før den ble truet med ødeleggelse. Alt sammen skyldtes noen få menneskers fanatisme.

Ofringene hadde innstilt der nede, alle sammen. Ingen av prestene fungerte i sine stillinger lenger. Veden til bruk for offeralteret ble nå benyttet til å koke mat og holde folk varme om natten. Den enorme tempelskatten lå fortsatt lagret i sine kamre, men hvor lenge ville det vare? Alle slektsregistrene var blitt brent da opprørerne overtok stedet. Gjeldsarkivene gikk først. Ikke et offerdyr kom inn i helligdommen lenger. Trompetene som varslet at morgenofferet var klart, hørtes ikke lenger.

Josefus kastet på ny et blikk ut av vinduet.

Røken som steg opp fra tempelplassen talte om opprørernes vilje til å stå Roma imot, til å overleve. Selv var han for lengst ferdig med slike forestillinger. Han hadde tatt sitt valg og var blitt en av romernes viktigste allierte. Likevel, kjærligheten til templet kjempet en stille krig med kjærligheten

til Roma i hans indre. Å forsøke å beskrive helligdommen ga ham atskillig lindring i denne kampen. Dessuten var det noe som innerst inne sa ham at det kanskje hastet med en slik beskrivelse.

Selve tempelbygningen lå øverst på Moriafjellet, der kong David hadde kjøpt Arunjas treskeplass, der han sønn Salomo senere reiste det første tempelbygget. Her, øverst i landskapet, ruvet helligdommen, som var blitt ødelagt og gjenreist flere ganger. Det var denne siste ombyggingen som hadde kostet mest og gjort størst inntrykk på verden, den var iversatt under kong Herodes. Jerusalems tempel ble etter dette regnet som et av verdens store underverk, på linje med Artemishelligdommen i Efesos, Parthenon i Athen, Apollonhelligdommen i Didyma, og alle de andre.

Øverst lå bygget og strålte i morgensolen. Hvit sten og hyppige innslag av gullprydning ga stedet et overnaturlig preg - som om det var blitt senket ned fra himmelen. Men det var det jo ikke. Da bygget sto ferdig, var det hele 20.000 arbeidere som trengte nytt arbeid. Inntil opprøret startet drev disse og brola byens gater på ny.

Du måtte bevege deg oppover hele tiden for å komme til det hellige hus. Fra forgård til forgård, til den ene inngangsportalen etter den andre, steg du opp til helligdommen, stedet der Guds herlighet bodde. Arken - paktens Ark - hadde bodd innerst i bygget, som en Guds fotstol. Men babylonerne tok den med seg

som krigsbytte den gang de ødela templet og byen i gammel tid. Ingen visste hvor den befant seg.

Men vandringen mot det hellige hus begynte lenger nede, veien var lang for besøkende.

Først måtte du stige opp til tempelplassen fra bydelen nedenfor - gjennom de berømte inngangene som var oppkalt etter profetinnen Hulda. Kom du fra den nye bydelen - Øvrebyen - var det viadukter som førte deg over. Det var også broer som førte opp fra hovedveien langs murene. For tempelplassen hadde sine egne murverk som omga det hele. Herodes hadde utvidet plattformen mot nord, vest og syd; mot øst lå Kedrondalen som forhindret en utvidelse i den retningen. Murene var av fineste slaget, gjort av de beste stenhuggerne i landet. Øverst ble de prydet av pilarer som løp rundt det hele, med søyleganger på alle sider; den mot syd var særlig elegant og høy, den ble kalt den kongelige søylegangen.

Vel fremme på tempelplassen befinner du deg i den såkalte hedningenes forgår, en stor platting som løp rundt templet på tre kanter og hvor alle hadde adgang. Men ville du videre og nærme deg helligdommen, måtte du passere en lavere mur, hvor det står oppslag på stentavler om at ingen hedning kunne komme videre; det ville i så fall koste ham livet. Tempelvakten våket over inngangene og over plassen rundt.

Hovedinngangen er fra øst, like overfor Oljeberget.

Først kommer du inn i det vi kaller "kvinnenes" forgård; den var stor og hadde kvadratisk form. Her er skattkister for almisser, her var de fire store lampesøylene. Uttrykket "kvinnenes forgård" betyr bare at kvinner ikke kommer lenger enn hit. Mot vest er den store trappen - halvsirkelformet - med sine femten trinn. Derfra kan man gå gjennom den majestetiske Nikanor-porten, og kommer til "Israels forgård", et smalere og avlangt område for menn utelukkende.

Deretter følger, i samme proporsjoner, "prestens forgård", og rett frem ser du det store offeralteret og rampen som fører opp dit. Offerdyrene står bundet til stolper til høyre for alteret.

Videre fremover ser du templets høye fasade med inngang til forhallen via nye trapper. Fra forhallen ser du fire søyler omkranset av vinranker i rent gull. Nå ser du rett inn i det første av templets hellige haller - kalt "det hellige rom" - som ligger bak et forheng. Lenger kommer du ikke. For det indre rom - "det aller helligste rom" - er ikke tilgjengelig for andre enn ypperstepresten. Det ytre av de to har kjente gjenstander som den store lysestaken i gull, et røkelsesalter, og annet. Det annet og indre rom er tomt og ligger i mørke, bak et dobbelt og tykt forheng som rekker like til taket. Her sier man at Arken sto i gammel tid og at man den dag i dag kan se en forsenkning i fjellgulvet der den har stått.

Prestene kan fortelle at når forhengene skulle renses, ble det senket ned arbeidere i kurver fra taket - med ansiktet mot teppet og aldri mot det hellige tomme rom.

Rundt tempelbygget og forgårdene ligger det mange rom for utstyr som trengtes til offerkulten: ved, olje, og annet. Her er også tempelskatten oppbevart - dem opprørerne nå fritt kunne forsyne seg av og som romerne helt sikkert hadde god bruk for.

Kort sagt: du beveger deg oppover og innover i helligdommen fra starten av. Målet var et mørkt avlukke hvor Guds nærvær bodde, der Arken hadde stått. Opp hit hadde han gått som gutt, fra sine første år, siden han var av prestelig ætt. Han husket med hvilken følelse av beundring og ærefrykt han hadde gått helt opp til den store forhallen. Han hadde blitt stående og stirre foran seg mot det store forhenget som møtte øyet. Aldri hadde han nådd så langt som til det hellige rommet, det aller helligste visste han var en umulighet. Aldri hadde han tjenestegjort i templet, han hadde valgt studier som sin vei. Minnene trengte seg på med stor kraft der han satt. Han trengte bare å lukke øynene - og han var tilbake i helligdommen, på vei innover og oppover.

Jo lenger han skrev, jo klarere så han at mye kunne bli ødelagt dersom romerne stormet helligdommen for å få has på alle de som oppholdt seg der. Først ville de vanhellige templet, dernest ødelegge det meste etter å ha forsynt seg av verdigjenstandene. Tanken gjorde ham uvel.

Josefus la pennen fra seg så lenge. For i det samme mintes han alle de beretninger han hadde hørt om Arkens skjebne. Mange var av den mening at før babylonerne kom, hadde presteskapet klart å gjemme unna dette aller helligste klenodiet. - Men hvor?

Vanligst var antagelsen om at de hadde gjemt den i en av de utallige sisternene som lå nede i fjellet under tempelplassen, sisterner som fortsatt var i bruk. Andre hevdet at Arken var gjemt i Judeaørkenen et sted. Andre igjen at det var blitt tatt med til Egypt - eller til Etiopia!

Så ble han på nytt revet ut av hele denne tankerekken. Det var sinnet som trengte lindring - og lindringen het Roma.

Han så for seg besøket i keiserbyen et par år tidligere. Han hadde kommet dit på en sendeferd fra presteskapet i Jerusalem for å tale en sak for keiserens domstol. Saken gjaldt et par prester som var blitt anklaget for noe de ikke hadde gjort. Han traff aldri Nero, men fikk fortrede for Poppea Sabina, keiserens gemalinne. Hun hadde angivelig sympatier for jødene, særlig deres religion, og hørte villig på ham. Resultatet ble at prestene gikk fri. Og Josefus kunne vende hjem med en vel forrettet sak, til alles behag.

Men det som ble det viktigste for ham selv var den opplevelsen han hadde hatt av Roma selv, hjertet i imperiet. For her var en prakt som han aldri hadde sett lignende til, selv ikke i Alexandria. Som i en estetisk og politisk rus hadde hann beveget seg rundt i byen og sett alle minnene om byens historie, dens

fortid fra begynnelsen av. Glemte var templet i Jerusalem - her var det Roma som rådet, byen var verdens herkerinne.

Så begynte en febrilsk veksling i hans indre: templet - Roma, frem og tilbake.

Nå ble han revet ut av sine minner av at det banket på døren inn til studieværelset.

- Kom inn!

Det var en av vaktene utenfor som sa at de hadde fanget noen såkalte kristne, og det var flere som ville at de skulle møte ham.

Så kom de med dem, seks-syv stykker, fillete kledd og med redsel skrevet i øynene.

- Hvor fant dere disse?

- De ble oppdaget på vei ut av åpningen inn til kilden i Kedrondalen ...

Det viste seg at de hadde fulgt den eldgamle kilden fra Siloadammen, hvor det ikke lenger var trygt å bevege seg ut av byen. Men i Kedrondalen mente de seg tryggere. Og så hadde de gått opp hele tunellen med vannet fossende rundt benene.

- Og dere kaller dere kristne? Josefus så granskende på dem.

- Vi er messianske jøder ... vi tror at Galileeren Jeshua er Messias - og at han vil komme igjen for å sette Israel fri fra romerne ...

Josefus hadde hørt om en profet ved dette navnet, en som hadde laget røre i templet, som hadde spådd templets fall, som hadde forutsagt at han ville reise det opp igjen på korteste tid ...

- Og hvor er dere fra?

- Judea ...

- Men dere må da være flere?

- De andre har flyktet for lengst ... de dro til Pella ...

- Er ikke dette en tro for galileere?

- Ikke bare ... vi er mange her i Jerusalem ...

- Når levde denne deres Messias?

- Født under kong Herodes - død under Pontius Pilatus ...

- Vet dere at det var en annen ved samme navn som spådde mot templet?

De anså ham for gal og pisket ham. Derpå lot de ham gå.

Nei, de hadde ikke hørt om ham. - Når var dette?

- Litt etter deres Messias ...

Josefus ble sittende å tenke. Han så med ett opp fra skrivebordet, kastet et nytt blikk på de stakkarne som sto på gulvet foran ham, barføtt, uten sandaler, med en liten skreppe festet til beltet rundt livet.

- Hvor hadde dere tenkt dere hen?

- Ned til kysten ... til Joppa ...

Josefus visste at det var noen av dem som hadde kommet seg ut av Palestina og inn i den store greske verden.

Han iakttok dem nøye. De var åpenbart ikke del av opprøret. De så uskyldige og fredeligsinnet ut. De var fattige, uten tvil. De var rundt 20-30 år gamle.

- Hvor mye penger har dere?

De tømte lommene og viste ham det de hadde.

Så gikk Josefus over til et skap langs veggen og lette frem en del mynt som han ga dem. Så henvendte han seg til den ene av soldatene:

- Be en av offiserene der nede sette dem fri og gi dem eskorte på reisen!

De falt på kne, de takket ham, de kysset hans hender. Flere av dem gråt. Dette var tydeligvis det siste de hadde ventet.

- Er noen av dere av denne galileerens familie?

De pekte på den høyeste, han med det lange håret.

- Hva heter du?

- Simeon ...

- Et godt råd, unge mann: ikke si til noen hvor du stammer fra!

Han lovet på sitt eget liv og de andres.

Så skiltes de.

2.

EFESOS

Johannes hadde ganske raskt samlet om seg en menighet i Efesos. Han hadde ry på seg for å være en av Herrens disipler, en som hadde vært vitne til Jesu offentlige liv, en av hans nærmeste venner. Men før han ble galileerens disippel, også etter, hadde han vært prest i Herrens tempel, nasjonalhelligdommen i Jerusalem. Det ble sagt om ham at han til og med hadde fungert som yppersteprest ved en av de største høytidene, båret yppersteprestens pryde og trått

inn i det aller helligste. Han hadde på Jesu befaling tatt hans mor, Miriam, hjem til seg og sørget for henne - inntil krigen kom, da de flyktet byen.

Og de hadde ingen problemer med å finne husly i Efesos. Det var mange kristne i byen. De tok inn hos en kristen greker som het Jason. Senere fant de et sted å bo for seg selv. Så ble Johannes kjent i byen og mange søkte til ham for å høre om Jesu liv - og for å høre nytt fra Jerusalem.

De johannes-kristne, som de kaltes på folkemunne, møttes i huset til en rik kristen. Men her var også andre kristne menigheter i byen. For Paulus hadde vært her, og før ham Apollos. Begge hadde satt spor etter seg. Men de johannes-kristne levde i en litt annen situasjon enn disse andre: Apollos og Paulus var begge døde mens Johannes levde midt blant dem.

Han var en lærd mann, mange var de bøkene han hadde tatt med seg hjemmefra. Hva mer var: han drev og skrev om galileeren - rettere sagt om deres liv sammen - memoirer, som grekerne kalte det. Han leste for dem under sammenkomstene deres, og hans ord gjorde sterkt inntrykk på dem.

Som tidligere prest i templet kunne han forklare hvordan galileeren Jeshua var det nye tempel - ja, den nye Arken på samme tid. Gud bodde i ham og blant dem som trodde på ham. De kristne i Jerusalem hadde levd under vanskelige tider en god stund før krigen i Judea brøt ut, flere av lederne deres var blitt drept av kong Agrippa eller av yppersteprestene. Stefanus var blitt lynsjet av folket da han en gang hadde talt nedsettende om templet.

Nesten daglig kom det løpende inn nyheter fra Judea om det som skjedde i Jerusalem, særlig i templet. Johannes skrev og skrev. Han søkte å forklare for dem at det hele var forutsagt av Jeshua - og at de allerede satt tilbake med et nytt tempel, Jeshua selv. Og menigheten i Efesos trodde ham. De hadde for lengst innsett at de blant seg hadde en av de siste disiplene som ennå levde. Skjønt de hadde aldri hørt om ham tidligere. Apostlenes navn kjente de godt, men ikke denne Johannes. Hans vitnesbyrd sa dem imidlertid at han talte sant.

Men skrivingen tok tid og skred langsomt fremover. Hans taler ble flere og lengre for hvert år som gikk. Han skrev på en enkelt gresk, for at alle skulle forstå ham. Men når boken ville bli ferdig, det kunne han aldri svare på. Det var stadig nye elementer som skulle med, stadig nye detaljer måtte belyses, enda flere navn måtte nevne på steder som på personer.

Johannes' hukommelse var krystallklar. Han husket sogar de taler Jeshua hadde holdt ved mange anledninger. Mange av disse var lange, men han husket det alt sammen. Ofte måtte han komprimere det som ble sagt, skrive en forkortet versjon av det hele. Av og til skrev han flere versjoner av samme tale. - Johannes ble aldri fornøyd, lot det til.

Et høydepunkt så langt var den innledning han hadde skrevet til boken, et slags dikt, hvor han oppskisserte det som fulgte, en prolog i klassisk stil. Den var kort og meget talende, og han hadde lest den og forklart den for dem mange ganger. Når Johannes talte var det ikke en lyd å høre i forsamlingen, du kunne

så vidt høre folk puste. Han snakket lavt og tydelig, ingen gikk glipp av ordene hans. Søndag etter søndag samlet de seg for å høre nytt fra Johannes - nytt og gammelt.

Det kom også folk fra andre byer for å høre ham. Fra Magnesia, fra Nysa og Tralles, fra Laodikea og Kolossai, fra Filadelfia og Tyatira, fra Smyrna og Pergamon, fra Sardis, fra Teos, Klaros, og Klazomenai - alle de kjente byene nær og fjern. De kom ikke samtidig, men dukket opp uten forvarsel, nå og da. Alle ville de ha en kopi av Johannes' taler. Men det var for tidlig, fikk de vite, tekstene hans var ikke ferdige enda. Han hadde faktisk begynt å skrive i Jerusalem, den gang han var ung. Nå var han nærmere seksti.

Han arbeidet med en sekretær - en ung og svært begavet ung mann som het Teofilos, sønn av en kristen embedsmann i byen, utdannet i skrivekunsten. Det var han som hadde fått oppgaven å skrive ut den endelige teksten. Men så endelig var den visst ikke, for Johannes endret sine taler i ett sett. Ofte måtte den unge bare kaste det han nettopp hadde skrevet og skrive nytt, på Johannes' diktat. I lyset fra noen oljelamper skrev han med sirlig hånd og utsøkt skjønnskrift.

Situasjonen var den at det på skrivebordet deres lå mange bunker med papyrusark, skåret av noen større ruller, hver med tekster av Johannes. Men hver gang Theofilos forsøkte å arrangere det hele kronologisk, kom Johannes med nye forslag. - Ble de aldri ferdige?

- Nei - vent! Vi tar det der om igjen - begynn forfra, er du snill.

Johanns tenkte høyt mens han dikterte. Linjene måtte følge på hverandre i logisk orden, samtidig som argumentet utviklet seg. Særlig fant Teofilos alle dialogene vanskelig å skjønne.

- Disse menneskene må jo være dumme! Ta for eksempel den samaritanske kvinnen, eller samtalen med Nikodemus - de skjønner jo ikke hvor du vil hen! De tar alt helt bokstavelig, misforstår i ett sett.

- De oppdager det til slutt ...

Theofilos sukket, la fra seg pennen og strakk på benene, de stivnet litt der han satt.

- Vi er snart ferdig, trøstet Johannes, ferdig for i dag...

En søndag kom en reisende evangelist med en bokrull han hadde kjøpt i Alexandria, fra en av brødrene der, en kopi av en bok som var blitt til i Roma.

Det viste seg å være en Jesus-biografi, ikke ulik den Johannes selv drev og dikterte. Den var skrevet av en viss Markus, en som hadde vært hos Peter i Roma i tiden før apostelen ble arrestert og korsfestet. Det skjedde i kjølvannet av den store brannen som herjet byen den gang Nero var keiser.

Johannes ba om at Teofilos måtte få skrive den av, så de kunne ha et eksemplar i Efesos. Det fikk de - men hva med boken de to laget: kunne han ikke få med seg en kopi av denne tilbake til Egypt? Nei, fikk han til svar, det var for tidlig - de var slett ikke ferdig enda. Han fikk komme tilbake senere en gang, så skulle de lage en kopi til ham. Han kunne jo ikke by ham usammenhengende taler og historier.

Men denne reisende kunne fortelle at han hadde hørt noen lese høyt av en tredje bok om Jesus - dette skjedde da han var på vei fra Kypros til Attaleia. Det lot til at det var mange som skrev i deres dager. Bøkene hadde mye felles, men var også forskjellige. Alle støttet seg til øyenvitner fra Judea, fra dem som hadde levd sammen med galileeren og hørt ham tale og sett ham gjøre mange undergjerninger.

Johannes kunne forklare denne reisende evangelisten at han selv var det viktigste øyenvitne av alle - det eneste øyenvitnet som skrev! Han skrev bare om ting som han selv hadde hørt og sett. Derfor valgte han seg ut et knippe historier og laget taler over disse, utla meningen med dem, gjenga Jesu ord så nøyaktig han kunne. Han hadde latt Teofilos lese for gjesten av det de arbeidet med i øyeblikket, en tale Jesus hadde holdt i templet på en av høytidene.

Den reisende het Filip og kjente andre reisende evangelister - kunne han ikke få med seg bare et utkast av det de drev og skrev på? Nei - ikke ennå.

Johannes var svært bestemt på dette punktet. Han ga ikke fra seg et eneste ark før det var passet inn i helheten.

- Og når blir vi ferdig, sukket Teofilos? Slik vi holder på blir vi aldri ferdig før du dør!

Johannes trøstet disippelen så godt han kunne - dette arbeidet hastet ikke. Det måtte bli helt riktig før de lot det kopiere til andre.

De fylte ny olje på lampene og la fra seg arkene og papyrusrullene for denne dagen. - Det var tid for aftens og de ventet noen venner fra menigheten.

Teofilos var bare noen og tyve år, noenlunde den samme alder som Johannes hadde hatt da han levde med Mesteren. De kom hverandre stadig nærmere gjennom dette nitidige arbeide. Til tider opplevde Teofilos det hele slik at han var del av dramaet. Han satte seg i Johannes' sted og fulgte begivenhetene på kloss hold. Jesus - Johannes - Teofilos: til tider ble det umulig å vikle dem ut fra hverandre. Om natten så han for seg de steder og personer som Johannes hadde skildret, også kvinnene. De måtte ha vært øyenvitner på linje med Johannes selv.

Han ble også kjent med Miriam, Jesu mor, hun som bodde hos Johannes. De spiste ofte kvelds sammen, den unge fikk rikelig anledning til å spørre om både Galilea og Jerusalem. Ikke minst: hvordan hadde de vært, disse andre disiplene? Hvordan var Peter egentlig? Johannes fremstilte ham alltid som litt

vinglete. Først var han modig i Getsemane da han hugget øret av en viss Malkus, yppersteprestens tjener. Men så flyktet han sammen med de andre da Jesus var arrestert - for så som den eneste av dem alle dukket opp igjen ved inngangen til yppersteprestens hus. Han hadde løpt sammen med Johannes til graven da en av kvinnene kom og fortalte dem at den var tom og at Jesu legeme var blitt fjernet.

Da Johannes hadde lest fra Markus' bok for dem om kvelden, var det en episode som hadde vakt Teofilos' interesse. Hvem var denne unge mannen som var hos Jesus i Getsemane mens de andre sov - han som tempelvakten hadde søkt å arrestere sammen med ham, men som hadde revet seg løs, latt romerne beholde kledet han hadde om seg og flyktet naken bort.

- Var det deg, Johannes?

Det tok en stund for han svarte:

- Ja - det var meg ...

Så Johannes hadde vært med Mesteren i Getsemane og våket med ham mens de andre sov. - Ingen tvil om han sto ham nærmest av dem alle. Hvor nær hadde han aldri tekt på. At Johannes hadde vært meget vakker som ung var tydelig å se for alle og enhver. Men vennskapet deres var primært åndelig, hadde han innsett, det fremgikk av boken deres. Samtidig hadde de nok elsket hverandre.

Boken deres - det var uttrykket som Teofilos stadig hyppigere brukte. Han følte det av og til slik at den unge mannen i Getsemane var ham selv ... Teofilos, og at Johannes var hans mester.

Miriam skjønnte selvsagt hva som skjedde i hans sinn. Han kunne betro seg til henne. Hun lyttet alltid oppmerksomt og forsto hva han mente, hvor han ville hen.

- Du lever i denne boken nå, sa hun en gang de var forseg selv og hadde gått ut for å handle.

- Dag og natt ...

- Det er en god ting, Teofilos, Johannes trenger deg, på mange vis ... Du ansporer ham til å fortelle mer, til å forklare bedre, til å skrive for hedningekristne. Du er jo ikke jøde. Og det er en stor fordel når du skal skrive for ham. Det du skriver kan alle forstå.

Teofilos skjønnte at hun skjønnte. Og det var nok for ham. Jesu mor hadde blitt en trofast hjelp i arbeidet, alt fra starten av. Hun elsket dem begge.

KSPITTEL 5

AD 70

Et nytt dynasti, far og to sønner av ikke-aristokratisk herkomst. - Denne krigen trengte de, den kunne bidra til å legitimere det nye styret som skulle gjenreise Roma etter Nero. Den gamle keiserlige ætten - den julio-klaudiske - døde med Nero. Nytt blod var eneste utgangen på krisen.

Med slike tanker i hodet gikk Titus til rådsmøtet med generalene. Han hadde fire legioner til hjelp i denne oppgaven - men den syntes ikke lettere av den grunn. Jerusalems murer var et formidabelt hinder for å innta byen. Soldatene var ikke trent til slik krigføring. De var uovervinnelige på bakken, ingen fremmed makt hadde klart seg mot deres formasjon av soldater. Men å ta murene rundt Jerusalem, var en helt annen sak. De hadde prøvd alle mulig måter å komme over eller under disse forsvarsverkene - alt forgjeves. Det kostet uendelig mange soldater livet. Opprørerne pepret dem med stener ovenfra, større og mindre, eller med kokende olje. Altfor mange romerske liv gikk tapt på denne måten, soldatene begynte å bli frustrerte. Soldatene klaget, soldatene protesterte, de var lei av å begrave sine egne. At de underholdt seg med å korsfeste flyktninger fra byen, hjalp lite på denne frustrasjonen.

Titus måtte handle, faren hadde overtatt ansvaret til ham og mye sto på spill.

I et råds møte med generalene besluttet han derfor en vei ut av uføret som de andre umiddelbart kunne slutte opp om. Den eneste måten å få soldatene trygt inn på tempelplassen var simpelthen å rive den gamle Antoniaborgen som lå i det nordlige hjørnet av tempelplassen. Slik fikk soldatene adgang på en måte som gjorde dem svært slagkraftige.

Ingen protesterte mot denne planen. Ingen kunne finne en bedre løsning.

Derfor gikk de til verket med stor iver. Den ærverdige gamle borgen hadde huset romerske soldater siden de overtok styret og stell. Nå var den falt i jødernes hender. Straks de hadde tatt den tilbake, så fremtiden lysere ut.

De raserte borgen til grunnen og hadde derved skapt seg den plattformen de trengte for å marsjere inn på plassen som omga templet. Deretter kunne de meie ned all motstand. Og soldatene viste ingen nåde. Disse legionærene var jo ikke italienere, men folk fra hele egnen: syrere i fleng, arabere, nabateere, grekere - alle hatet de jødene, deres rikdom og deres tempel. De viste ingen nåde - aldri.

Slik hadde det seg at romerne fikk adgang til tempelplassen. Opprørerne hadde klart å komme seg ut derfra straks de så hva som var i ferd med å skje, til tross for tapper motstand. Mange av dem trengte inn i selve templet. Der satt de fast, for romerne kontrollerte nå inngangen til forgårdene. Samtidig meiet de ned alle

som fortsatt fylte den store tempelplassen og søylegangene rundt denne. De som sto oppå taket av disse ble et lett bytte for bueskytterne. Det begynte å bli vanskelig å manøvrere troppene på grunne av alle døde. Derfor rev soldatene den søylegangen jødene kalte Salomos søylegang, den mot øst, og fikk kastet alle de døde ned i dalsøkket nedenfor, den de kalte Kedrondalen.

Så var det slutt med tålmodigheten, offiserene klarte ikke å stagge soldatene lenger. De brøt ned inngangsporten til selve tempelområdet og stormet inn i kvinnenenes forgård, deretter fortsatte de til Isarels og til prestenes forgårder. Overalt knuste de all motstand. Med ett sto de foran den mektige inngangsportalen til helligdommen. Titus hadde fortsatt kommando over disse styrkene, men de ble mer og mer løsslupne.

Han hadde gitt streng ordre om ikke å skade tempelbygningen. Men kampens tulmulter var slik at han umulig kunne følge med i alt som skjedde.

Det store offeralteret var nå dekket av døde opprørere. Stadig nye kropper ble kastet på bålet, her var døde i fleng. Han sto ved den store inngangsportalen og så opp mot taket. Han var ikke i tvil om at det han så var et av verdens underverk. Samtidig var han full av engstelse for hvordan han skulle klare å spare selve tempelbygget som lå like innenfor.

Denne uroen gikk raskt over til panikk da han så soldater komme bærende med hellige gjenstander fra templet indre. Han skimtet en enorm lysestake som måtte vært gjort i gull, et par bord, og annet. Vel, så lenge de bare tok slikt med seg ...

Så frøs blodet i årene hans - han luktet røk - han så røk. Det vellet opp fra et sted lenger fremme.

Titus styrtet videre, men ble stanset av røken. Templet brant! På en eller annen måte hadde noe tatt fyr - eller noen hadde stukket bygget i brann. Og her var nok av brennbart materiale. Ble det varmt nok ville også den hvite kalkstenen begynne å smelte og det hele rase sammen. Han kunne samtidig se at de forsvarerne som hadde søkt til flukt oppe på taket av den høye bygningen, nå begynte å kaste seg utfor, de stupte til en sikker død.

Flyktende soldater kom løpende ut av helligdommen, de snublet over hauger av døde, de kom seg på benene igjen og løp videre mot utgangen. Overalt var det røk å se - hele bygningen brant. Titus måtte snu og følge med ut av det hele. På tempelplassen utenfor kunne han se soldatene meie ned de siste motstanderne. Forgårdene brant, de og.

Han kunne ingenting gjøre. Han måtte samme kveld sende rapport til faren i Roma om det som var skjedd. Titus hadde vunnet - og tapt.

Neste dag fikk soldatene ordre om å rive alle søylegangene rundt helligdommen.

Dette var et stort arbeide, viste det seg, og ville ta flere dager. Selv den kongelige stoa mot syd ble ikke spart. Dette luksusbygget lå snart ved foten av murene rundt tempelplassen. Stedet var ikke til å kjenne igjen.

De av opprørerne som hadde overlevd skulle visstnok ha forskanset seg i den øvre bydelen, etter først å ha stormet og inntatt selve kongepalasset. Soldatene var overalt nå. De drepte og stakk i brann de store og rike husene der de kom. De plyndret overalt der de kom. De drepte alle de kunne finne.

Utenfor murene ventet romerne på alle som nå flyktet for livet, byportene sto vid åpne. Det var ikke nok kors å henge dem på, de ble liggende ettersom soldatene hugget dem ned.

Titus hadde samlet generalene i sitt telt.

Kunne de si ham hvordan det var gått til at templet ble stukket i brann?

Nei - ingen av dem visste råd. Alle hadde prøvd å stagge soldatenes raseri, men forgjeves. Det hadde angivelig vært ild på et av de små altrene inne i tempelbygget, et røkelsesalter, fikk han vite. Det var her de satte fyr på noen bjelker og kastet dem på de store forhengene, disse var knusk tørre og eksploderte i gnister og røk. Så begynte det å brenne i taket. Deretter tok alt

treverket i veggene fyr. De som hadde vært der ikke rakk så vidt å få med seg gullgjenstandene før de måtte redde seg ut av bygningen.

De ble sittende i stillhet en stund, det kunne virke som om de sørget over templet.

Men så snudde sorgen seg til glede.

Og hva med den store tempelskatten som alle hadde hørt om, men ingen hadde sett?

Den var inntakt, fikk han vite. De hadde oppdaget den i noen av kamrene langs selv tempelbygget. Der lå ufattelige mengder av gull og sølv, det som var resultatet av all skatt som jødene verden over betalte til templet på en årlig basis gjennom lange tider. Dette var rett og slett jødenes sentralbank!

Generalene var blitt informert om funnet og hadde satt vakter ved stedet, vakter de kunne stole på. Titus inspiserer selv fangsten. Denne måtte fraktes til Roma på en trygg måte. Faren ville bli henrykt! Sammen med gullet og sølvet ville han sende de gjenstander som var blitt reddet fra ilden - fremfor alt den store lysestaken av gull, men også mindre gjenstander.

Det Titus ikke forsto var at det aller innerste rommet - templets aller helligste rom - var helt tomt. Her hadde ikke soldatene funnet en eneste gjenstand. Hadde jødene klart å gjemme unna verdier herfra? Det virket ikke sannsynlig, kaoset var for stort til det.

Så der satt han tilbake med et stort spørsmål, et jødene selv skulle forklare ham straks han fikk møte noen overlevende.

Titus hadde god tid å reflektere over det hele, sammen med generalene sine.

Det ingen av dem skjønnte var hvordan dette opprøret hadde samlet jødene til ett, jøder over hele landet.

Roma hadde ordnet den keiserlige provins Judea slik at de styrte gjennom presteskapet og templet - altså indirekte, siden Judea var en prestestat. Hvordan var det gått til at prestene hadde sluttet seg til opprørerne og ikke klart å stagge dem? Her lå nøkkelen til det hele.

Ett var sikkert: en slik tabbe kom aldri Roma til å gjøre en gang til.

EPILOG

AD 74

De to brødrene fra Betsaida hadde, sammen med alle de andre på Masada, sett romerne komme, i store mengder. De slo leir på flere steder ved foten av klippen, samtidig som de kastet opp en voll, så ingen kunne komme ut eller inn.

- De blir nødt til å bygge en rampe opp hit ...

- Det vil ta tid ...

Og general Silva begynte byggingen av rampen straks vollen var ferdig. De der oppe lot stener av alles tørrelse hagle ned over dem for å forsinke arbeidet - inntil de oppdaget at det var jødiske krigsfanger som sto for arbeidet. Romerske soldater passet på at alt gikk som foreskrevet.

Oppe på festningen begynte motet å synke hos forsvarerne - hvordan skulle de klare seg når romerne kom? De kunne holde ut i lang tid ennå. Men denne rampen ødela hele deres plan om å slippe bort ved nattetid, alle de 946 som bodde der.

Rampen ble litt lenger for hver dag som gikk, ikke mye, men nok til at de følte det uunngåelige i situasjonen.

Lederne kalte sammen til et rådsmøte.

De forklarte at her var to muligheter: enten sloss de til siste mann - eller så begikk de selvmord alle sammen.

En dyster stillhet senket seg over møtet deres. - Hva mente folket?

Først var de alle delt i synet på saken. Men ettersom diskusjonen beveget seg frem og tilbake ble de enige om løsning nummer to - kollektivt selvmord. Fedre skulle ta livet av familiene sine - ved å kutte strupen på kvinner og barn - så skulle de gjenlevende kaste lodd om hvem som fikk i oppgave å drepe de gjenlevende.

Men det tok ukesvis før planen ble satt ut i livet, for rampen tok tid, lang tid. Det var den underligste fiende de noensinne hadde sett.

De spiste, de sov, de holdt vakt - alt var en utsettelse av en uunngåelig skjebne.

Da rampen nådde til muren øverst, var det bare dager om å gjøre før romerne kom.

De samlet seg som avtalt i et av palassene på klippen, det aller største, og oppgavene ble fordelt. Først fikk familiefedre utdalt skarpe kniver og gikk til verket med største beslutsomhet; dette skjedde i et av palassets største haller.

Så kom den vanskeligste delen av operasjonene - loddtrekningen.

De skrev bødlenes navn på potteskår og valgte to som hadde fått flest stemmer. Disse gjorde så godt de kunne: vennene deres la seg på bakken med blottet strupe - og det hele var plutselig over.

Men hvem skulle drepe de to gjenlevende?

Det to brødrene fra Betsaida vervet seg straks. De skulle først kutte strupen på bødlene - og dernest på hverandre. Det vil si, den siste gjenlevende skulle drepe den andre og så ta sitt eget liv.

Dette skjedde svært fort, alt sammen.

Andreas så på Rafael de sto alene tilbake.

- Kom! Vi gjemmer oss i en av sisternene!

Dette hastet, for nå hørte de romernes krigsrope nede fra den store rampen. Taktfast og i samlet tropp beveget de seg oppover og oppover inntil sto vedfestningens yttermur. Denne klarte de raskt å bryte seg igjennom. Og de sto inne på festningen

Her var det helt stille. Ingen møtte dem - ingen kom for å forsvare klippen.

Flere og flere soldater strømmet nå gjennom åpningen de hadde laget og begynte å se seg om. De løp i flokker fra det ene bygget til det andre. Ingen var å se. - De kunne umulig ha klart å komme seg ned og bort siste natt?

Så var det noen som ropte.

- Kom her og se!

Og der fant de dem alle, i et av palassenes største haller - døde. Kvinner og barn lå for seg, mennene på et sted like ved.

Her var ingen tegn til liv. - Dette var det siste de hadde ventet.

General Silva så svært sjokkert ut da han kom til stede. Han ga seg god tid med å gå rundt og forsikre seg at de var døde alle sammen. Han fant ikke tegn til liv, ikke noe sted.

Så hørte han rop fra et sted lenger borte på klippen.

- Kom - her er noen!

Ganske riktig! I en av de store sisternene var det tegn til liv. Soldatene hadde senket seg ned med et tykke rep og funnet tegn til liv. Med fakler utforsket de rommene som sisterne besto av - og fant to yngre menn, begge ufarlige å se til.

De bla bakbundet og først til Silva.

- Hva heter dere?

- Rafael ...

- Andreas ...

Er dere de eneste overlevende?

- Ja - vi var de siste - vi måtte kutte strupen på bøndene...

- Hvor er dere fra?

- Betsaida ... vi er fiskere og bønder ...

Silva bestemte seg for at disse to skulle få leve - han ville ta dem med til Roma som sine egen slaver. De så takknemlige og harmløse ut begge to.

Uken etter seilte de fra Caesarea til Italia. Silva hadde en villa i Napoligulfen, og her hadde han bruk for dem.

Opprøret i Judea var slutt.

FINIS

ETTEROD

Titus er i jødedommen blitt stående som en av Israels største fiender, helt på linje med babylonere, assyrere og egyptere. Hans navn er et ukvemsord innen jødisk kultur.

Men vi skal ikke glemme at hans korte regjeringstid (AD 69-81) ble preget av forferdelige ulykker. Da Vespasian døde i 69 overtok Titus keiserembetet. Han gikk i gang med å la konstruere en rekke monumenter til minne om krigen mot jødene, mest iøynefallende av disse er Titusbuen på Forum Romanum. Men Calosseum er også et barn av denne krigen, for finansieringen av kolossen var tatt fra tempelskatten, noe dedikasjonsinnskriften viser (den er rekonstruert i moderne tid). Der øyet ikke ser er det store Templum Pacis som Vespasian lot bygge i Romas viktigste historiske sentrum (i dag ligger restene under en del av Via dei Fori Imperiali), med kirken SS. Cosma og Damian som del av strukturen.

År 79 slår ulykken til: Vesuv har sitt berømte utbrudd og byene Pompeii og Herculaneum ble dekket av aske aller lava.

År 80 går viktige deler av Roma opp i røk, inkludert Kapitol.

År 81 blir Titus plutselig syk og dør. Han yngre bror Domitian overtar hans embete og regjerer til år 96.

Og med dette er det flaviske dynastiet ute av historien. Det er blitt husket som et av de bedre i romersk keisertid.

En kult av dette dynastiet - de tre keiserne - ble opprettet i Efesos i år 91. Kultstatuen av Titus er å se i det arkeologiske museet i Selcuk.